

Molnářová, Miriam

Štruktúry typu schola v Pompejách – symbol a ukážka moci príslušníkov pompejskej aristokracie na príklade štruktúr určených na odpočinok

Studia archaeologica Brunensia. 2020, vol. 25, iss. 2, pp. 5-34

ISSN 1805-918X (print); ISSN 2336-4505 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SAB2020-2-1>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143996>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Štruktúry typu schola v Pompejách – symbol a ukážka moci príslušníkov pompejskej aristokracie na príklade štruktúr určených na odpočinok

Schola-type structures in Pompeii – a symbol and display of the power of pompeian aristocracy on the examples of structures designed for rest

Miriam Molnárová

Abstrakt

Predložený článok bude pojednávať o polkruhovitých štruktúrach typu *schola*, ktoré sa nachádzali v tesnej blízkosti brán na mestských nekropolách v Pompejách a ich funkcia bola určená primárne na odpočinok v rámci funerálneho priestoru. Datovanie *schol* spadá na prelom letopočtu do obdobia tzv. raného principátu. Predlohu týchto štruktúr je možné nájsť v oblasti východného Stredomoria už v období helenizmu, ktoré sú známe ako *exedry*. Pozornosť bude venovaná najmä osobám, ktorým boli zmienené *scholy* dedikované alebo sa o ich výstavbu pričínili. Nahliadnuté bude na ich život, kultúrny pôvod, spoločenské postavenie a úradné či kňazské funkcie v rámci mesta na základe dochovaných archeologických a epigrafických dokladov. V spojitosti s *exedrami* vo východnom Stredomorí budú rámcovo popísané vybrané príklady na základe ich funkčného alebo topografického zaradenia.

Kľúčové slová

Schola, Pompeje, Raný principát, Exedra, Helénizmus, východné Stredomorie

Abstract

The presented article is treating semicircular schola type structures, that were located in proximity of the gates of the city necropoleis in Pompeii. Their function was primarily meant to be resting spots within funeral temenos. As to dating of the schola type structures, these were constructed in the 1st centuries, both BC and AD, during the period of the Early Principate. Predecessors of these structures can be found in the Eastern Mediterranean already in the period of Hellenism and are known as exedrae. This article is focusing especially on personae to whom the mentioned scholae were dedicated or who contributed to their construction. Their life, cultural origin, social status, executive or priestly functions within the city based on preserved archaeological and epigraphic documents are inspected. Among the exedrae in the Eastern Mediterranean, some examples are selected and considering their functional or topographical classification.

Key words

Schola, Pompeii, Early Principate, Exedra, Hellenism, eastern Mediterranean

1. Úvod do problematiky, metodológie a výskumné otázky

Vďaka neslávne známemu výbuchu Vezuvu v roku 79 n.l. Pompeje fascinujú a priťahujú pozornosť ako antické mesto zmrazené v čase už niekoľko generácií archeológov, historikov, umelcov ale i laickú verejnosť. Výskumy, ktoré započali v polovici 18. storočia (Cooley – Cooley 2004, 192) a ktoré pokračujú dodnes, odkryli a umožnili skúmať už väčšiu časť mestskej zástavby a prilahlé nekropole. Napriek výskumom, ktoré trvajú už bezmála takmer tri storočia, sa tu stále nachádzajú objekty, ktorým dodnes nebola venovaná väčšia pozornosť. Presne takýmito štruktúrami sú i takzvané *scholy*, ktoré sa nachádzajú na nekropolách za mestskými bránami, s výnimkou *scholy* umiestnenej na tzv. Trojuholníkovom fóre. Ide o kamenné lavice v tvare polkruhu, ojedinele v tvare štvrtiny kruhu, ktoré pozostávajú z pódia či bázy z väčších kamenných blokov, na ktorom sú umiestnené úzke tufové dosky. Tie tvarujú samotnú lavičku/lavicu s vyvýšeným kamenným operadlom spolu s postranným zdobením operadiel s motívom končatiny s pazúrom, ktoré bývajú identifikované ako levie či gryfie (James – Dillon 2015, 410). Podľa ustálených názorov spadá konštrukcia *schol* výlučne do *augustovského* obdobia (27 p.n.l. – 14 n.l.), ojedinele do obdobia vlády cisára *Tiberia* (14 n.l. – 37 n. l.) (Campbell 2015, 49). Aj napriek tomu, že tento článok bude pojednávať o problematike zmienených *schol*, jadro tejto práce sa bude zaoberať osobami, ktoré sa o výstavbu týchto štruktúr zaslúžili alebo ktorým boli priamo dedikované.

V Pompejách je doložených desať stavieb, ktoré sú identifikované ako *scholy* (Obr. 1). Ide o dve štruktúry na nekropolách za Herkulánejskou bránou (Obr. 2), jednu za Vesuvijskou bránou (Obr. 3), dve za Nolskou bránou (Obr. 4) a tri za Stabijskou bránou (Obr. 5) (Campbell 2015, 49). Ďalšia štruktúra identifikovaná

ako *schola* a jediná v rámci mestskej zástavby je *schola* na Trojuholníkovom fóre (Obr. 6) (Fiorelli 1875, 36). Posledná identifikovaná stavba monumentálneho rázu, na ktorej je umiestnená polkruhová štruktúra podobná pompejským *scholám*, je hrobka *Eumachie*, ktorá sa nachádza na nekropole za Nocerijskou bránou (Campbell 2015, 115). Tento počet uzatvára a navyšuje neidentifikovaná polkruhová štruktúra, ktorá sa taktiež nachádza za Nocerijskou bránou (Obr. 7). V prípade poslednej zmienenej štruktúry je však otázne, či sa jednalo o *scholu*, keďže sa táto štruktúra javí byť nedokončenou či výrazne poškodenou a je bez akejkoľvek dedikácie. Do dnešného dňa vyšla jediná ucelená publikácia zaoberajúca sa *scholami* od Lydy Borelli v roku 1937 (Borelli 1937). Táto publikácia však bohužiaľ nepopisuje všetkých jedenásť štruktúr a vynecháva z popisu Eumachinu hrobku a neidentifikovanú polkruhovou štruktúru. Dôvodom totiž je, že sa obe nachádzajú na nekropole za Nocerijskou bránou, ktorá bola skúmaná až v päťdesiatych rokoch minulého storočia.

V naviazanosti na výkonné úradnícke funkcie spomenuté v nasledujúcej kapitole, ktorá sa venuje osobám spojených s výstavbou *schol*, bude používaná nasledovná latinská terminológia vychádzajúca z dochovaných dedikačných nápisov. Termín *ordo decurionum* bude odkazovať na tzv. mestskú radu či senát, ktorej člen sa nazýval *decurio*. V kontexte dedikačných nápisov sa na *scholách* objavujú venovacie formule *ex decreto decurionum*, ktoré dokladajú, že daná štruktúra bola postavená z nariadenia rady *decuriones*. Druhým pojmom, ktorý bude v práci spomenutý bude termín *aedil*, ktorý označuje jedného z dvoch nižších úradníkov, ktorí boli volení opakovane každý rok. Tretím termínom bude označenie pozície *duovir/duumvir*. V tomto prípade ide znovu o dvojicu každoročne volených úradníkov, avšak vyššieho postavenia a s väčšími právomocami ako *aedil*. Ďalší termín používaný v práci odkazuje na dvojicu najvyššie

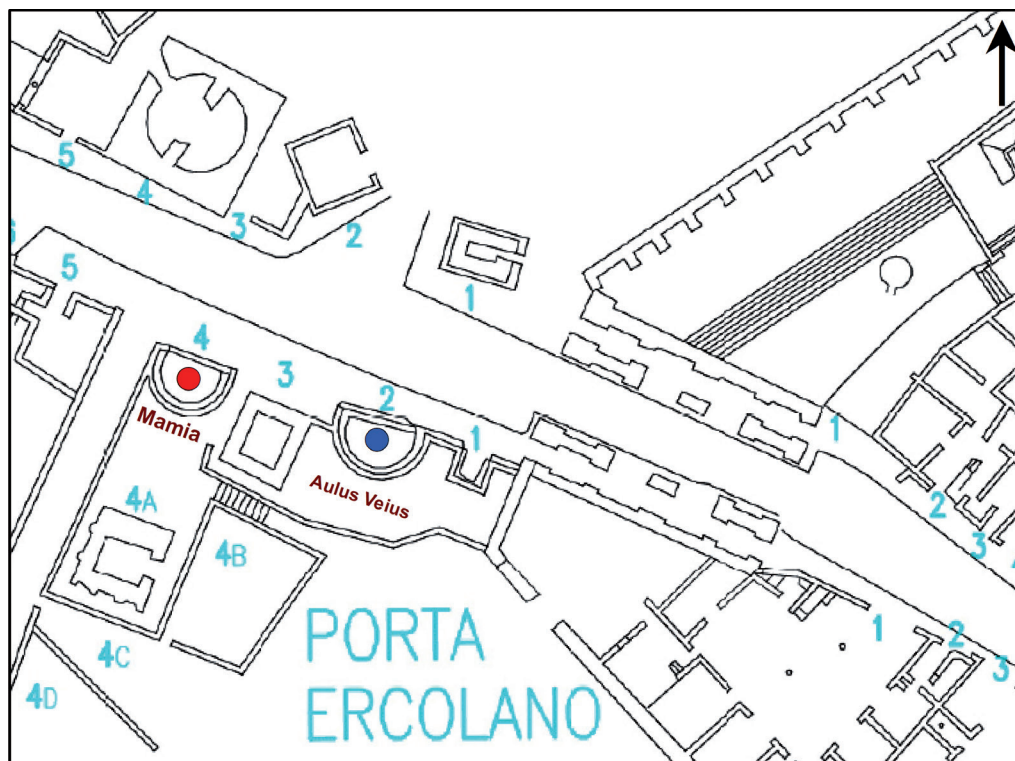
Obr. 1: Umiestnenie jednotlivých schol v rámci Pompejí. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktorým boli scholy dedikované. Zdroj: Modifikované podľa *Dobbins, J. J. – Foss, P. 2008: The World of Pompeii*. CD príloha.

Fig. 1: Location of individual scholae in Pompeii. Different colours signify the sex of individual persons to whom the scholae were dedicated (modified after Dobbins – Foss 2008).

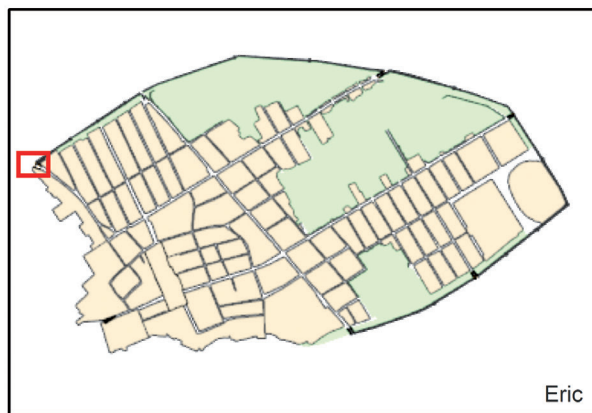
postavených úradníkov zvaných *quinquennales*. Do funkcie bývali volení každých päť rokov a okrem dozerania na chod verejného úradu a *cenzu*¹ mali navyše ako jediní právomoc rozhodovať o prijatí a vylúčení členov z rady *ordo decuriones*. Postup v jednotlivých funkciách bol hierarchizovaný a tým pádom každý občan, nárokujúci si na titul *duumvira* musel odslúžiť ako *aedil*, rovnako ako v prípade nároku na titul *quinquenalla*. Osoby uchádzajúce sa o tento titul už za sebou museli mať službu vo funkcií *duumvira*. Posledný termín, ktorý bude v práci zmienený, je čestný titul udeľovaný zvlášť cte-

ným a významným občanom Rímskej ríše, ktorý je charakteristický pre obdobie vlády *Augusta*. Jeho latinský názov znie *Tribunus militum a/ab populo* a voľne je ho možné preložiť ako vojenský tribún (volený) z poverenia ľudu (*Franklin 2008, 522*).

Bude vynaložená snaha zodpovedať niekoľko nasledujúcich otázok, ktoré v prípade problematiky štruktúr typu *schola* vyvstávajú. Tie sú spojené predovšetkým s osobami, ktorým tieto štruktúry boli dedikované alebo sa o ich výstavbu pričínili. Bola stavba *schol* spojená iba s najplyvnejšími osobami v rámci pompejskej

0 5 10 20 Meters

Pohlavie

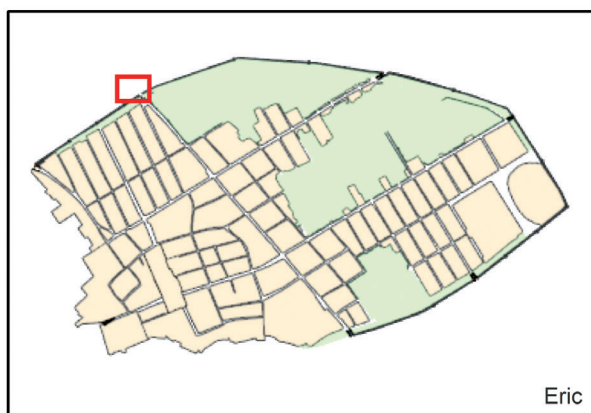
- Muž
- Neidentifikované
- Žena

Obr. 2: Pohľad na scholu Aula Veia a Mamie za bránou Herkuláneou. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktorým boli scholy dedikované. Zdroj: Modifikované podľa *Dobbins, J. J. – Foss, P. 2008: The World of Pompeii*. CD príloha.

Fig. 2: A view of the Schola of Aulus Veius and Schola of Mamia outside the Herculaneum Gate. Different colours signify the sex of individual persons to whom the scholae were dedicated (modified after *Dobbins – Foss 2008*).

0 5 10 20 Meters

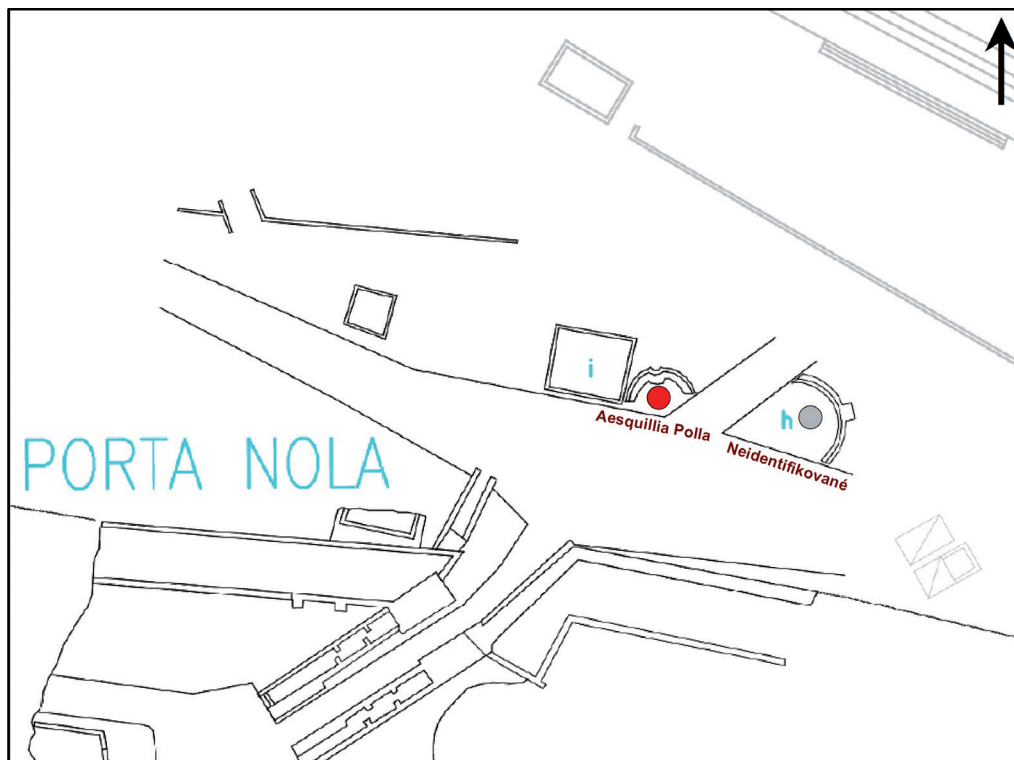
Pohlavie

- Muž
- Neidentifikované
- Žena

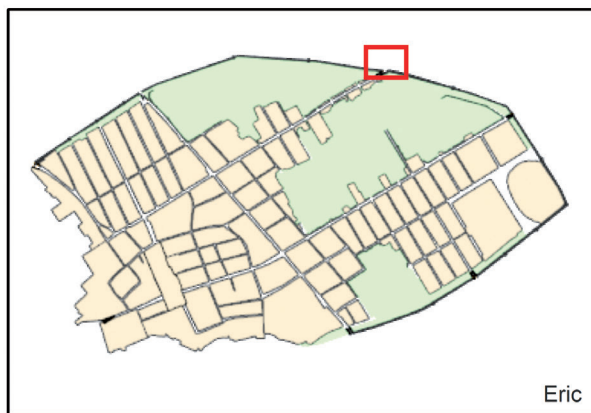
Obr. 3: Pohľad na scholu Arellie Tertully za bránou Vesuviou. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktorým boli scholy dedikované. Zdroj: Modifikované podľa *Dobbins, J. J. - Foss, P. 2008: The World of Pompeii*. CD príloha.

Fig. 3: A view of the Schola of Arellia Tertulla outside the Vesuvian Gate. Different colours signify the sex of individual persons to whom the scholae were dedicated (modified after *Dobbins - Foss 2008*).

0 5 10 20 Meters

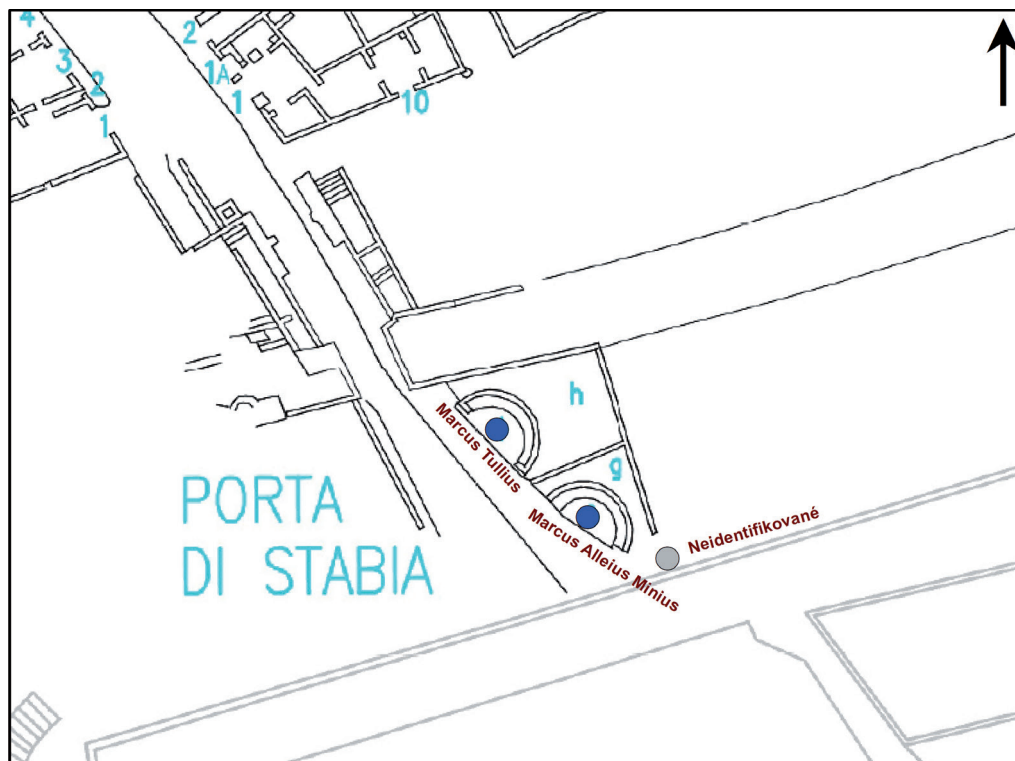

Pohlavie

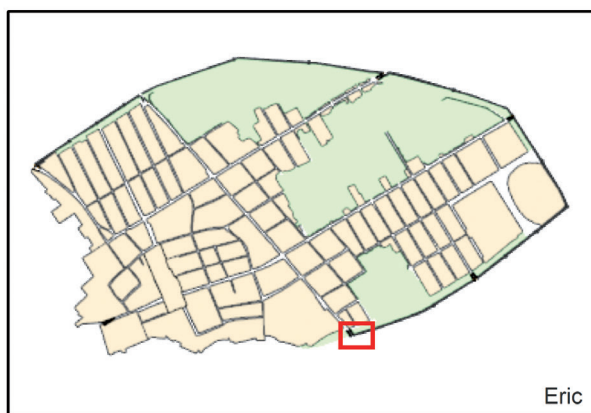
- Muž
- Neidentifikované
- Žena

Obr. 4: Pohľad na scholu Aesquillie Polly a scholu bez dedikácie za bránou Nolou. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktorým boli scholy dedikované. Zdroj: Modifikované podľa Dobbins, J. J. – Foss, P. 2008: The World of Pompeii. CD príloha.

Fig. 4: A view of the Schola of Aesquillia Polla and a schola without dedication outside the Nola Gate. Different colours signify the sex of individual persons to whom the scholae were dedicated (modified after Dobbins – Foss 2008).

0 5 10 20 Meters

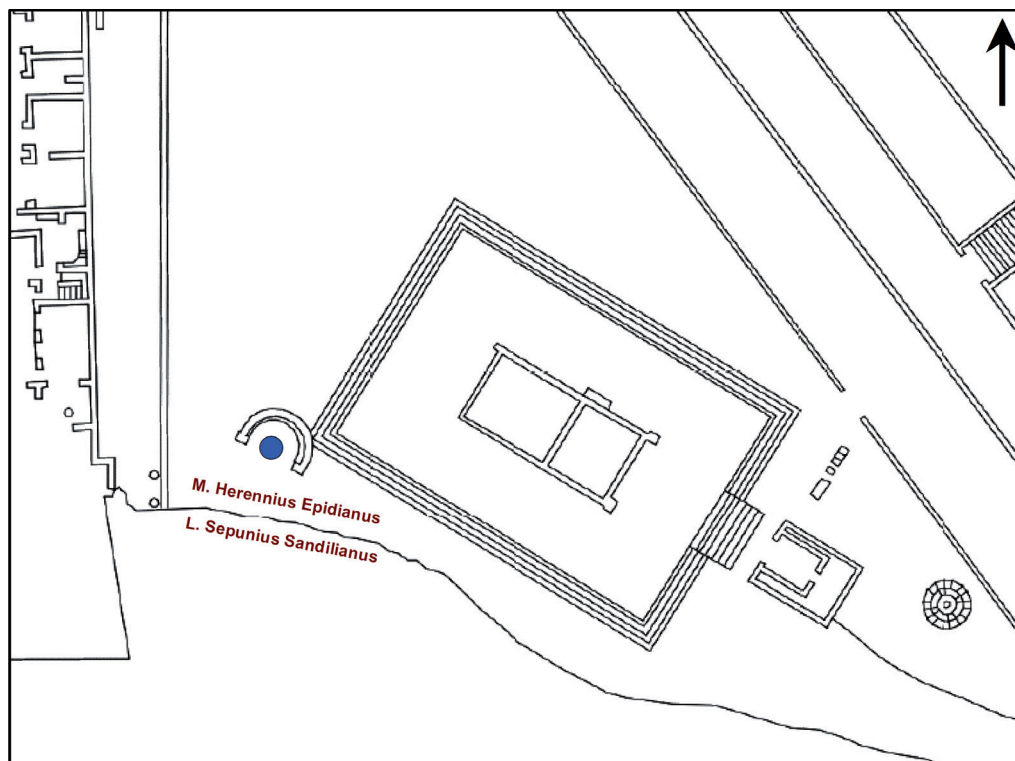
Pohlavie

- Muž
- Neidentifikované
- Žena

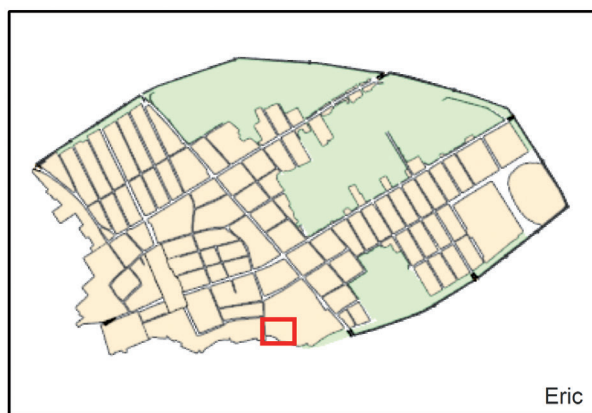
Obr. 5: Pohľad na scholy Marca Tullia a M. Alleia Minia a scholu bez dedikácie. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktorým boli scholy dedikované. Zdroj: Modifikované podľa *Dobbins, J. J. – Foss, P. 2008: The World of Pompeii. CD príloha.*

Fig. 5: A view of the Schola of Marcus Tullius, Schola of Marcus Alleius Minius and a schola without dedication. Different colours signify the sex of individual persons to whom the scholae were dedicated (modified after *Dobbins – Foss 2008*).

0 5 10 20 Meters

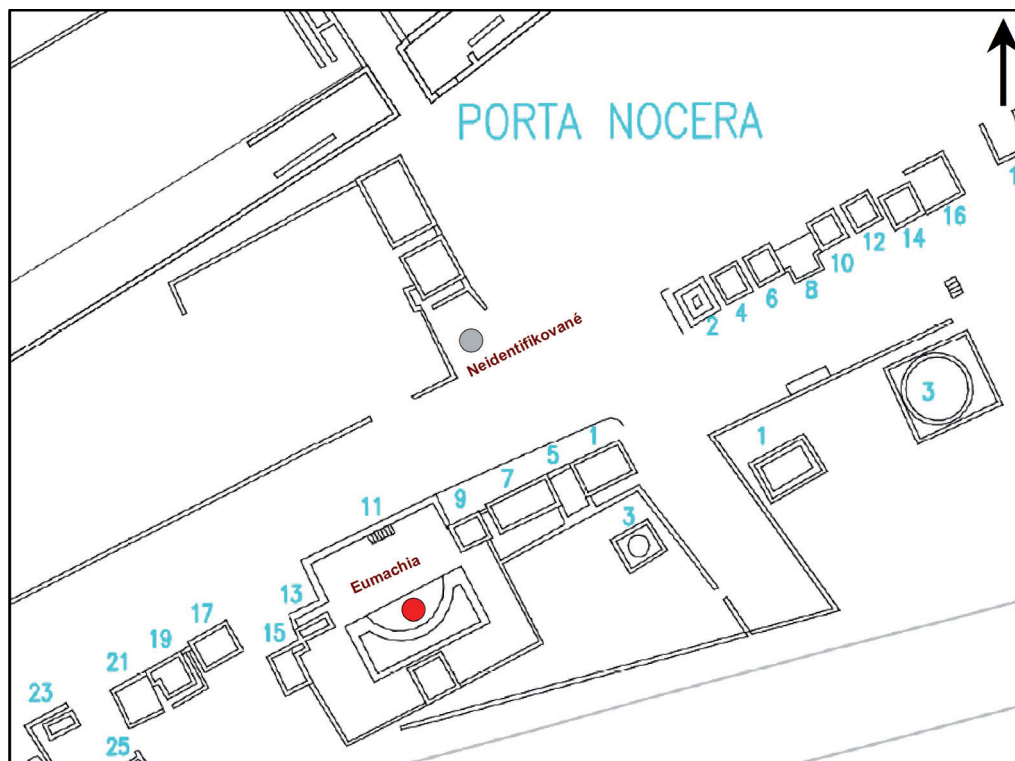

Pohlavie

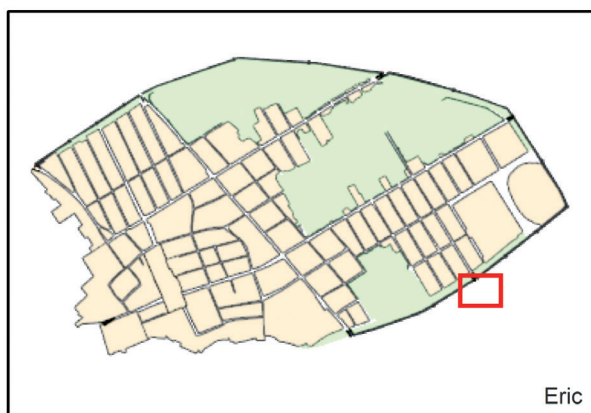
- Muž
- Neidentifikované
- Žena

Obr. 6: Pohľad na scholu na Trojuholníkovom fóre. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktoré sa o výstavbu tejto scholy zaslúžili. Zdroj: Modifikované podľa *Dobbins, J. J. – Foss, P. 2008: The World of Pompeii*. CD príloha.

Fig. 6: A view of a schola in the Triangular Forum. Different colours signify the sex of individual persons who sponsored the construction of this schola (modified after *Dobbins – Foss 2008*).

0 5 10 20 Meters

Pohlavie

- Muž
- Neidentifikované
- Žena

Obr. 7: Pohľad na neidentifikovanú štruktúru a Eumachinu hrobku za bránou Nocerou. Farebné vyznačenie označuje pohlavie jednotlivých osôb, ktorým boli scholy dedikované. Zdroj: Modifikované podľa *Dobbins, J. J. – Foss, P.* 2008: *The World of Pompeii*. CD príloha.

Fig. 7: A view of an unidentified structure and the Tomb of Eumachia outside the Nocera Gate. Different colours signify the sex of individual persons to whom the scholae were dedicated (modified after *Dobbins – Foss* 2008).

aristokracie na základe ich postavenia a prípadnej stavebnej činnosti v rámci Pompejí? Nepodliehala výstavba týchto štruktúr konkrétnemu kultúrnemu pôvodu daných osôb? V neposlednom rade bude nahliadnuté na otázku datovania *schol* a na problematiku ohľadom ustáleného radenia týchto štruktúr medzi hrobky.

2. História vývoja a kultúrneho osídľovania Pompejí

V kontexte poslednej otázky ohľadom osôb spojených s výstavbou *schol* sa nasledujúca časť venuje histórii osídľovania Pompejí. Vzhľadom na kultúrnu pestrosť obyvateľstva, ktorou Pompeje disponovali, je v samotnej kapitole o *scholách* vynaložená snaha zistiť, či výstavba týchto štruktúr nebola viazaná iba na jeden konkrétny kultúrny pôvod daných osôb. Z tohto dôvodu je preto nutné najprv stručne popísať históriu osídľovania Pompejí obyvateľstvom Etruského, Gréckeho a Kampánskeho pôvodu. Aj napriek tomu, že sú Pompeje považované za mesto v rámci Rímskej ríše, je otázne, či bolo toto mesto i na sklonku svojej existencie skutočne rímskym. Už v antických spisoch Livia², Strabóna³ a Plinia st.⁴ je možné dočítať sa o nadmiernej fertilitate v oblasti Neapolského zálivu a mocenských záujmoch spomenutých populácií, ktoré sa usilovali o ovládnutie tohto územia. Bohužiaľ sa zmienené práce postupnému osídľovaniu Pompejí venujú iba skratkovite a je možné sa v nich dočítať o striedaní Oskov, Samnitov, Etruskov a Grékov na tomto území, bez bližšej časovej špecifikácie. V rámci práce s antickými prameňmi treba zostávať kritický a obozretný ohľadom prednesených informácií z dôvodu rozsiahleho časového odstupu aj niekoľkých storočí⁵, v ktorom zmienené práce vyšli. Pre snahu lepšie pochopiť celkovú situáciu ohľadom kultúrneho vývoja v Pompejách je preto potrebné pracovať najmä so štúdiami

archeológov, historikov a filológov. V nasledujúcich riadkoch bude preto v rámci možnosti popísaný príchod a mocenské súboje Grékov, Etruskov, Samnitsko-Oskánskej populácie a ku koncu 1. storočia p.n.l. i Rimanov, ktorých následkom bolo to, že Pompeje ako také nikdy neboli striktne rímskym latinizovaným mestom.

2.1. Historický a kultúrny vývoj osídlenia v oblasti Neapolského zálivu

Počiatky gréckej kolonizácie Neapolského zálivu siahajú do roku 775 p.n.l., kedy kolonisti prevažne z iónskeho obyvateľstva (*Bartoněk 1975*, 19) zakladajú osídlenie *Pithekoussai* na ostrove Ischia. Toto osídlenie ale krátko nato stráca na pôvodnom význame a už v roku 730 p.n.l. vzniká kolónia na mieste dnešného Kýmé (*Tartaron 2014*, 1810). Nedlho potom, na prelome 7. a 6. storočia p.n.l. je založený Neapol ako sekundárna kolónia, nesúca názov *Neapolis* ako „Nové mesto“ (*Astour 1985*, 27). Hegemónia Grékov na území Neapolského zálivu však dlho nepretrváva a už v 6. storočí p.n.l. o toto územie začínajú mocensky usilovať Etruskovia. Boje medzi Grékmi a Etruskami však nekončia trvalou prevahou ani pre jednu stranu. Naopak ich oslabovanie vytrvalými bojmi podľa Astoura dopomáha samnitsko-oskánskemu obyvateľstvu z vnútrozemných hôr, ktoré na územie Neapolského zálivu prichádza v 5. storočí. Tieto kmeňe po podmanení si mesta Kýmé v roku 421 p.n.l. začínajú postupne ovládať a osídľovať väčšinu miest na tomto území, a to i vrátane Pompejí (*Astour 1985*, 34).

2.2. Historický a kultúrny vývoj Pompejí

Ohľadom počiatkov osídľovania samotných Pompejí je najväčším problémom rozkol názorov jednotlivých bádateľov, ako antických

Obr. 8: Plán a umiestnenie starých (Altstadtu) Pompejí s vyznačenými hlavnými cestami na mape dnešného antického mesta. Zdroj: Carrington 1932.

Fig. 8: Plan and localisation of the old city of Pompeii (Altstadt) with marking of the main roads on a map of the classical Roman city (after Carrington 1932).

zmienených vyššie, tak i moderných. Napriek tomuto tvrdeniu však väčšina archeológov a historikov súhlasne tvrdí, že založenie ustáleného osídlenia na území Pompejí nemožno presne datovať. Prevládajúcim názorom, že Pompeje boli založené oskánskym obyvateľstvom argumentuje väčšina bádateľov minulého storočia (Mau 1904, 8; Mackenzie 1910, 2; Dyer 1870, 30) a to i na základe etymologického významu slova *pompe*. Diskutabilnosť týchto tvrdení však vyvstáva vzhľadom na fakt, že tento výraz môže pochádzať ako z oskánskeho jazyka (Richardson 1988, 5) tak i z gréčtiny (Maiuri 1978, 3) pričom v prvom prípade tento názov odkazuje na číslo pät a v tom druhom na *Héraklovú* procesiu pri spätočnej ceste do Grécka (Descoedres 2008, 9). Similaritu Pompejí so založením Ríma vidí Carpiceci (Carpiceci 1979, 4) a Jashemská (Jashemski 2002, 6), podľa ktorých je v pláne starých Pompejí, tzv. *Altstadtu* (Obr. 8) viditeľný

výrazný vplyv etruského územného plánovania vo forme usporiadania hlavných ciest *cardo* a *decumana* (Carrington 1932, 9). V tomto období, ktoré je datované do rozpätia 8. a 6. storočia p.n.l. tu však podľa nálezov keramiky mali spolužívať obyvatelia prevažne etruského a gréckeho pôvodu (Descoedres 2008, 15–16) pričom samnitské obyvateľstvo na toto územie prichádza až na prelome 5. a 4. storočia po bitke u Kýmé v roku 421 p.n.l. (Richardson 1988, 5).

2.2.1. Historický a kultúrny vývoj Pompejí na základe epigrafických nálezov

Završením časti venujúcej sa osídľovaniu Pompejí obyvateľstvom jednotlivých kultúr je nahliadnutie na epigrafické pamiatky, ktoré dokladajú prítomnosť Etruskov, Grékov a Kampánskeho obyvateľstva na území Pompejí. Inskripcie, ktoré sú popísané v tejto časti

nemajú priamu spojitosť so štruktúrami typu *schola*. Napriek tomu ale aspoň útržkovite dopĺňujú poznanie ohľadom histórii vývoja mesta a dokladajú tak spolunažívanie multikultúrneho obyvateľstva Pompejí od raných počiatkov. Spolunažívanie Grékov a Etruskov v Pompejách dokladajú najmä nálezy nápisov, ktoré sa nachádzali na etruskej keramike typu *bucchero* a na gréckych čiernofigúrových a červenofigúrových fragmentoch nádob. Tieto nálezy sa kumulovali v oblasti dvoch chrámov datovaných do 6. storočia p.n.l. a to chrámu Apolóna na fóre a Dórskeho chrámu na Trojuholníkovom fóre v priestore tzv. *Altstadtu* (Giuntoli 1989, 3–12; Bradley 2013, 12). V rámci nelatinských inškripcií je v kontexte názvov gréckej alfabety potrebné zmieniť i výskyt gréckych graffitov – krátkych, väčšinou venovacích formuliek spolu s menom – ktoré datačne spadajú 3. storočia p. n.l. (Descoedres 2008, 26). Touto problematikou sa bližšie Allisonová, podľa ktorej malo až 50 % obyvateľstva Pompejí v mene *cognomen* gréckeho pôvodu (Allison 2001, 5–6). Najpočetnejšou skupinou nelatinských nápisov sú inškripcie samnitsko-oskánskeho pôvodu, známe ako *aituns* (Henderson 2014, 99). Bohužiaľ tieto nápisy však neosvetľujú dobu príchodu kampánskeho obyvateľstva, vzhľadom na fakt, že väčšina týchto nápisov pochádza zo 60tych a 70tych rokov n.l., kedy boli tieto inškripcie prepisované po ničivom zemetrasení z roku 62 n.l. (Adams 2003, 146–147). Doklad nelatinských epigrafických nálezov v Pompejách potvrdzuje tvrdenie, že toto mesto nebolo populačne nikdy homogénne a to ani po začlenení do impéria po roku 80 p.n.l. Romanizácia tohto mesta v 1. storočí p.n.l. ale ani mocenské boje Grékov, Etruskov a Kampánco v predošlých obdobiach nemuseli mať negatívny vplyv na obyvateľstvo Pompejí a populácie týchto troch kultúr tu tak nažívali vedľa seba.

3. Scholy

Pomenovanie *schola* bádatelia používajú vďaka dochovanej inškripcii na *schole* z Trojuholníkového fóra. Toto pomenovanie podľa Borelliovej vychádza z gréckeho *σχολη* a v antike označovalo miesto určené na odpočinok ako aj miesto určené na stretnutia a diskusiu filozofov či učiteľov so svojimi študentmi (Borelli 1937, 8). Ide o polkruhové, kamenné lavice s prídavnou dekoráciou postranných operadiel formovaných do podoby laby s drápom, ktoré bývajú interpretované ako levie či gryfie (Obr. 9). V roku 1937 vytvorila Borelliová typológiu pompejských *schol*, ktorá pozostávala z piatich typologických skupín na základe prídavných architektonických prvkov⁶. Prvým typom je polkruhová štruktúra s centrálnym výstupkom zo zadnej strany operadla a murovaným obkolesením, ktorý vymedzoval priestor za *scholou*. Takýto typ *scholy* bol dedikovaný *Marcovi Tulliovi* (Borelli 1937, 28) a *Marcovi Alleiovi Miniovi*⁷ za Stabijskou bránou. Druhým typom je jednoduchá polkruhová štruktúra bez prídavných architektonických prvkov. Jediný badateľný prídavok je priehlbina v schode uprostred priesečnice a spoločným prvkom *schol* v tejto kategórii je dedikačný nápis, ktorý je vytesaný priamo do operadla⁸. Do tohto typu radí *scholu Mamie* za Herkulánejškou bránou a *scholu Marca Alleia Minia*⁹ za Stabijskou bránou (Borelli 1937, 26). Do tretej kategórie patrí jediná štruktúra, a síce *schola* bez dedikácie, ktorá sa nachádza za Nolskou bránou. V tomto prípade ide ojedinele o kamennú štruktúru vo forme štvrtiny kruhu a prídavným kamenným oltárom, ktorý vystupuje nad úroveň *scholy* uprostred operadla (Borelli 1937, 28). Štvrtý typ je *schola* vo forme nedokončeného polkruhu s prídavnou architektonickou dekoráciou vo forme stĺpu, ktorý vystupuje nad lavicu uprostred operadla. Do tejto kategórie patrí *schola* dedikovaná *Aesquillii Polle* za Nolskou bránou. Piatym a posledným typom je *schola*

Obr. 9: Detail výzdoby postranných operadiel. Zdroj: Archív autora.

Fig. 9: Detailed view of decoration on the arm rests (archive of the author).

znovu vo forme polkruhu s centrálnou bázou uprostred zadnej časti operadla, z ktorej opäť navyše vystupuje stĺp. Rozdiel medzi štvrtým a piatym typom je v umiestnení daného stĺpu, ktorý v prípade *scholy Aesquillie Polly* rozdeľuje priestor na sedenie svojím umiestnením v prednej časti *scholy*. Do piatej kategórie patrí *schola* dedikovaná *Arellii Tertulle*, ktorá sa nachádza za Vesuvijskou bránou. Do poslednej kategórie Borelliová umiestňuje i *scholu* dedikovanú *Aulovi Veiovi* za Herkulánejskou bránou (Borelli 1937, 26–28). Zaradenie poslednej spomenutej *scholy* do tejto kategórie je ale diskutabilné vzhľadom na absenciu zmieneneho stĺpu. V prípade *scholy Aula Veia* ide o polkruhovú štruktúru bez akejkolvek pridanej architektonickej dekorácie s výnimkou dekorácie postranných operadiel, ktorou ale disponujú všetky zmienené *scholy*. Je teda otázne, či by vzhľadom na tento fakt nemala táto *schola* patriť do druhej kategórie, ktorá je zmienená vyššie. Posledná štruktúra, ktorá bola identifikovaná ako *schola*, je štruktúra, ktorá leží v tesnej blízkosti *schol Marca Tullia a Marca Alleia Minia* za Stabijskou bránou. Táto štruktúra tu bola identifikovaná počas výskumu koncom 19. storočia (Mau 1890, 278), avšak vzhľadom na jej umiestnenie pod obytným domom, nebola možnosť túto *scholu* dodnes vykopávať a bližšie preskúmať (Emmerson 2010, 78).

Práve v prípade neidentifikovanej štruktúry za Nocerijskou bránou vyvstáva otázka, či sa skutočne mohlo jednať o *scholu*. Identifikácia tejto štruktúry je bohužiaľ problematická najmä z dôvodu absencie jej popisu v odbornej literatúre. Tento argument by mohlo potvrdiť niekoľko nasledujúcich tvrdení. Prvým je samotné umiestnenie, ktoré je v tesnej blízkosti mestskej brány, tak ako tomu je aj v prípade ostatných *schol*. Rovnako tvarom vo forme polkruhu táto štruktúra zodpovedá popisu pompejských *schol*. Táto štruktúra má navyše prídavnú architektonickú dekoráciu vo forme centrálného zadného výstupku, zadného murovaného obkolesenia

a priehlbiny uprostred priesečnice. Všetky zmienené prídavky sa nachádzajú, či už samostatne alebo v kombinácii na konkrétnych *scholách*¹⁰ zmienovaných v predchádzajúcom odstavci. Na prvý pohľad je badateľné, že táto štruktúra, či už sa pôvodne malo alebo nemalo jednať o *scholu*, nie je dokončená. Ako je možné vidieť na obrázku (Obr. 10), zachovala sa iba základná báza tejto štruktúry, na ktorú by ale v prípade, že by sa jednalo o *scholu*, mali byť ešte nasadené tufové bloky, ktoré by vytvárali priestor na sedenie na vyvýšenej lavici. Je otázne, či je možné uvažovať o rozsiahlom poškodení tejto štruktúry zemetrasením v roku 62 n.l. alebo o jej nedokončenom stave. V prípade druhej možnosti by to ale mohlo vyvracať ustálené mienenie, že štruktúry typu schola spadajú výhradne do obdobia raného principátu, konkrétne do rozpätia rokov 27 p.n.l. – 37 n.l.

3.1. Scholy – hrobky alebo komemoratívne pamätníky?

Vzhľadom na umiestnenie *schol* na mestských nekropolách sú tieto štruktúry v literatúre obecné popisované ako hrobky. Jediná štruktúra, ktorá skutočne plnila účel uloženia pozostatkov zosnulých je hrobka, ktorú dala na vlastné náklady postaviť *Eumachia* za Nocerijskou bránou pre seba a svoju rodinu (Cooley – Cooley 2004, 142). Polkruhovú štruktúru monumentálneho rázu (viď Tab. 1), ktorá je umiestnená na vrchole tejto hrobky, však nemá typické prvky pompejských *schol* (Campbell 2015, 115). Ide predovšetkým o jej umiestnenie na hrobke, ktoré neumožňovalo prístup k tejto štruktúre širokej verejnosti. Navyše na tejto štruktúre chýba zdobenie postranných operadiel vo forme levej alebo gryfej tlapy a v neposlednom prípade ide o jedinú štruktúru tohto typu, ktorá nebola postavená z poverenia rady *decuriones* (Scott 2013, 19). Je teda otázne, či je túto štruktúru možné

Obr. 10: Pohľad na neidentifikovanú štruktúru za bránou Nocerou. Zdroj: Archív autora.

Fig. 10: A view of an unidentified structure outside the Nocera Gate (archive of the author).

označovať ako *scholu* a či by nebolo vhodnejšie označovať ju ako *exedru*, po vzore polkruhových *exedier* z helenistických miest vo východnom Stredomorí.

V kontexte ostatných štruktúr, ktoré sú označené ako *scholy* umiestnené na nekropolách nebolo dodnes nájdený v okolí jednotlivých *schol* jediný pohreb. Snahy archeológov identifikovať uloženie ostatkov zosnulých sa bohužiaľ ani v jednom prípade nepotvrdili. Najrozsiahlejšie výskumy v otázke umiestnenia kremácie prebehli v rámci priestoru *schol* za Nolskou a Stabijskou bránou. Za Nolskou bránou sa ako prvý snažil identifikovať umiestnenie kremácie *Aesquillie Polly* Spano, podľa ktorého sa tieto ostatky mohli nachádzať v dekoratívnej nádobe, ktorá sa nachádza na vrchole stĺpu tejto *scholy*

(Spano 1910, 393). Táto teória však bola vyrátená najnovším výskumom Britskej školy v Ríme, ktorá za pomoci GPR¹¹ metódy skenovala túto stavbu i nové stratigrafické vrstvy pod touto *scholou* v hĺbke, kam Spanov výskum nedosiahol. Ani v tomto prípade však nebol výskum úspešný a miesto uloženia ostatkov *Aequillie Polly* nebol doložený (Kay – Martin – Albiach 2017, 325). Výskum Britskej školy v Ríme za pomoci GPR metódy sa zamerail i na susednú *scholu* bez dedikácie. Pod úrovňou podlahy tejto *scholy* boli nájdené drobné anomálie, avšak z dôvodu zachovania pôvodnej stratigrafickej vrstvy boli tieto anomálie ponechané *in situ* (Kay – Alapont – Albiach 2018, 416). Ďalší výskum, ktorého snahou bolo identifikovanie kremácie v kontexte *schol*, prebehol za Stabijskou bránou. Na tejto

Umiestnenie	Dedikácia scholy	Rozmery [cm]			Orientácia	Doba výskumu	Stavebná činnosť v rámci Pompejí	
		D	H	V				
Trojuholníkové fórum	L. Sepunius Sandilianus a M. Herennius Epidianus	X	X	X	SV	1765	Horológium na fóre	
Porta Herculanea	Aulus Veius	718	374	95	J	1764	Neznáma	
Porta Herculanea	Mamia	660	440	84	J	1763	Oltár Genius Augusti na Fóre	
Porta Vesuvia	Arellia Tertulla (Veius Frontus)	770	385	75	JV	1908	Neznáma	
Porta Nola	Aesquillia Polla (Numerius Herennius Celsus)	435	410	137	S	1907	Neznáma	
Porta Nola	Bez dedikácie	671	1200	130	V	1908	Neznáma	
Porta Nocera	Neidentifikovaná štruktúra	591	340	98	SV	1954	Neznáma	
Porta Nocera	Eumachia	1355	565	X	JZ	1954	Eumachina budova na Fóre	
Porta Stabia	Marcus Tullius	640	340	120	SV	1874	Chrám Fortuny Augusty na Fóre	
Porta Stabia	Marcus Alleius Minius	692	399	70	SV	1899	Neznáma	
Porta Stabia	Bez dedikácie	X	X	X	S	1890	Neznáma	

Tab. 1. Sumarizované údaje schol podľa umiestnenia na jednotlivých nekropolách.

V prípade rozmerov označuje D dĺžku, H hĺbku a V výšku štruktúry.

Tab. 1. Summarized data of schola-type structures according to location on individual necropoleis.

In the case of dimensions - D denotes the length, H the depth and V the height of the structure.

	Titul verejnej funkcie	Kultúrny pôvod osoby (osôb)	Datácia výstavby
	Duovir, Duovir	Sepunius - neznámy; Herennius - oskánsky	30 - 20 p.n.l. (Richardson 1988, 72)
	Duovir, Quinquennalis, Tribunus militum a/ab populo	Etruský	27 p.n.l. - 14 n.l. (Campbell 2015, 155); 20 p.n.l. - 20 n.l. (Kockel 1983, 53)
	Verejná kňazka kultu Venuši/Ceres (Will 1979, 37)	Kampánsky (oskánsko- samnitstský)	27 p.n.l. - 14 n.l. (Campbell 2015, 158); 30 - 40 n.l. (Borelli 1937, 17)
	Arellia Tertulla - neznámy; Veius Frontus - Aedil (v čase výstavby), Duovir a Quinquennalis počas života (Franklin 2004, 26)	Arellia Tertulla - Kampánsky (oskánsko-samnitstský); Veius Frontus - etruský	14 n.l. (Campbell 2015, 204); 16 n.l. (Franklin 2004, 26); 26 n.l. (Scott 1989, 89)
	Aesquillia Polla - neznámy; Numerius Herennius Celsus - Praefekt fabrus, Duovir	Aesquillia Polla - neznámy; Numerius Herennius Celsus - Kampánsky (oskánsko-samnitstský)	14 - 54 n.l. (Cooley - Cooley 2004, 139; James - Dillon 2015, 410); 62 - 79 n.l. (Campbell 2015, 209)
	Kňaz/Kňazka verejného kultu Ceres (Kay - Alapont - Albiach 2018, 416) alebo Dionýza (Borelli 1937, 25)	Neznámy	70te roky n.l. (Campbell 2015, 210); Nedokončená (Richardson 1988, 365)
	Neznámy	Neznámy	Nedokončená/porušená 62 - 79 n.l. (Richardson 1988, 254)
	kňazka kultu Venuši (Will 1979, 40) alebo Ceres (Gordon 1927, 176)	Grécky	1-10 n.l. (Scott 2019, 91); 1-30 n.l. (Campbell 2015, 259)
	Duovir, Quinquennalis, Tribunus militum a/ab populo	Latinský	27 p.n.l. - 1/2 n. l. (Campbell 2015, 300)
	Duovir	Neznámy	27 p.n.l. - 14 n. l. (Campbell 2015, 302)
	Neznáma	Neznámy	Neznáma

nekropole bol skúmaný predovšetkým priestor za *scholami Marca Tullia* a *Marca Alleia Minia*. Tieto výskumy z prelomu 19. a 20. storočia však neboli úspešné a miesta pohrebných urien tak zostali otáznе (*Mau 1890*, 281). Nakoniec bol priestor za oboma zmienенými *scholami* interpretovaný ako funerálne záhrady (*Spano 1910*, 569). S ohľadom na skutočnosť neexistencie pohrebov v blízkosti jednotlivých *schol* je diskutabilné, či by tieto štruktúry mali byť naďalej označované ako hrobky a či by termín komemoratívnych pamätníkov nebol vhodnejší.

3.2. Verejné funkcie a stavebná činnosť osôb v kontexte pompejských schol

Na základe dochovaných inškripcií je zrejmé, že výstavba štruktúr typu *schola* bola spätá s najvyššou pompejskou aristokraciou, čo dokladajú i tituly a verejné funkcie, ktorými konkrétne osoby disponovali. V rámci *schol* je funkcia *aedila* spomenutá iba raz, a to v prípade *Veia Fronta*, ktorý dal postaviť a dedikoval svojej manželke *Arellii Tertulle*¹² *scholu* za Vesuvijskou bránou. V prípade zmienенého titulu *Veia Fronta* je ale známe, že počas svojho života vykonával funkciu *duumvira* a s najväčšou pravdepodobnosťou i úrad *quinquennala*. Ako uvádza Franklin, v prípade, že by táto *schola* bola postavená v období jeho *duumvirátu* či neskôr, tieto tituly by boli na tejto *schole* určite zmienенé. V tomto prípade teda uvažuje nad tým, či *Veius Frontus* svoju manželku nepochovával v mladom veku, kedy ešte zastupoval len úrad *aedila* (*Franklin 2004*, 26). Najčastejšou verejnou funkciou, ktorá býva zmieňovaná na dedikačných nápisoch *schol*, je funkcia *duumvira*. Túto verejnú funkciu zastávali *L. Sepunius Sandilianus* a *M. Herennius Epidianus*, ktorí sa zaslúžili o výstavbu *scholy* na Trojuholníkovom fóre¹³ (*Keegan – Sears – Lawrence 2013*, 95), *Numerius Herennius Celsus*, ktorý sa zaslúžil o výstavbu *scholy* pre svoju manžel-

ku *Aesquilliu Pollu*¹⁴ za Nolskou bránou (*Spano 1910*, 390), a *Marcus Alleius Minius*¹⁵ (*Campbell 2015*, 302), ktorého *schola* sa nachádza za Stabijskou bránou. Úrad najvyššieho predstaviteľa verejnej a úradnej moci v Pompejách, a teda úrad *quinquennala*, zastávali *Aulus Veius*¹⁶ (*Campbell 2015*, 155), ktorého *schola* sa nachádza za Herkulánejskou bránou, a *Marcus Tullius*, ktorého *schola* je umiestnená za Stabijskou bránou. I keď je dedikačný nápis¹⁷ na tejto *schole* skratkovitý, tituly *Marca Tullia* sú známe z ďalšieho dedikačného nápisu¹⁸, ktorý sa našiel v blízkosti chrámu Fortuny Augusty postaveného na fóre. V prípade *Aula Veia* a *Marca Tullia* však treba spomenúť i čestný titul, udeľovaný v období vlády Augusty, a to titul *Tribunus militum ab populo*, ktorým sa v Pompejách pýšilo iba šesť osôb (*Kockel 1983*, 53). V prípade *Aula Veia* je otáznе, čím sa o tento titul zaslúžil, keďže v prípade jeho osoby a spomenutých titulov na dedikačnom nápise na tejto *schole* nie je známa jeho ďalšia stavebná činnosť. Opakom je však osoba *Marca Tullia*. Nález jeho *scholy* nie je v kontexte jeho stavebnej činnosti v Pompejách jediný, pretože sa zaslúžil ešte o výstavbu zmienенého chrámu Fortuny Augusty na fóre (*Zanker 1998*, 83). Stavebná činnosť osôb spätých so *scholami* je popísaná v nasledujúcom odstavci. Predchádzajúce riadky sa venujú verejným úradníckym funkciám v rámci Pompej, ktoré v rímskej spoločnosti mohli zastupovať iba osoby mužského pohlavia. Problematika *schol* je ale spojená i so ženami. Ide konkrétne o *Arelliu Tertullu* (*schola* za Vesuvijskou bránou), *Aesquilliu Pollu* (*schola* za Nolskou bránou), *Mamiu* (*schola* za Herkulánejskou bránou) a *Eumachiu* (hrobka za Noce-rijskou bránou). I keď ženy z aristokratických rodov nemohli v antike zastávať úradnícke funkcie, verejnú činnosť vykonávali predovšetkým ako kňazky kultov či sa podieľali na výstavbe a zveľadovaní budov určených pre širokú verejnosť (*James – Dillon 2015*, 401). V prípade *Arellie Tertully* a *Aesquillie Polly* nie je zmienенá funkcia

kňazky kultu či prípadná stavebná činnosť známa. V tomto prípade ide predovšetkým o manželky vysoko postavených úradníkov. Je teda otázne, či *scholy* dedikované zmieneným dámam nepredstavovali iba komemoratívne pamätníky na oslavu a vyzdvihnutie verejných funkcií ich manželov¹⁹, ktorí im tieto *scholy* dali postaviť a následne im ich dedikovali. Prípad *Mamie* už je ale odlišnejší. Práve dedikačný nápis²⁰ umiestnený na operadle jej *scholy* za Herkulánejskou bránou dokladá, že išlo o kňazku verejného kultu, bohužiaľ však bez bližšej špecifikácie. Podľa Warda išlo o funkciu, do ktorej musela byť prijatá až po odsúhlasení verejným hlasovaním (Ward 1998, 320), a Willová následne dopĺňa, že s najväčšou pravdepodobnosťou slúžila kultu bohyně *Venuše* alebo *Ceres* (Will 1979, 37). Úplne rovnaký názor prevláda i v prípade osoby *Eumachie*, podľa ktorého bola *Eumachia* verejná kňazka kultu bohyně *Venuše* (Will 1979, 40) alebo *Ceres* (Gordon 1927, 176). Posledným prípadom, v ktorom bádatelia premýšľajú o výkone verejného kultu, je osoba, ktorá stojí za výstavbou alebo ktorej bola dedikovaná neznáma *schola* za Nolskou bránou. Na tejto *schole* sa však bohužiaľ nenachádza žiaden dedikačný nápis, ktorý by udával bližšie informácie o tejto osobe (Kay – Alapont – Albiach 2018, 416). Na základe dochovanej výzdoby, ktorá zobrazuje *cistu mysticu* lemovanú zväzkami obilia, ktorá sa nachádzala na oltári, sa bádatelia domnievajú, že táto *schola* bola postavená pre ženu, pravdepodobne verejnú kňazku kultu bohyně *Ceres* (Kay – Alapont – Albiach 2018, 416). Borelliová na druhú stranu argumentuje, že *cista mystica* býva spájovaná i s kultom *Demeter* a *Dionýza*. Podľa nej sa osoba, ktorej táto *schola* mala byť dedikovaná, zúčastňovala *Dionýzových* mystérií a táto štruktúra mohla byť postavená ešte počas života tejto osoby (Borelli 1937, 25). *Cista mystica* ako ikonografický motív nebol v antike nijakou raritou. Túto nádobu, či prútený kôš je vo funerálnom kontexte možné vidieť na sarkofágoch, ktoré

sú opäť späté s postavou *Dionýza*, či vo forme keramických nádob a urien, ktoré sú nachádzané na území celého impéria. Ďalším miestom, na ktorých je možné nájsť ikonografiu *cisty* sú mince označované ako *cistophoroi* a v nemalom počte sa tento motív nachádza i na striebornej toreutike (Jilek 2007, 82). Samotné vysvetlenie tohto motívu je predmetom diskusie a bádatelia ju spájujú predovšetkým s kultom *Dionýza* a jeho mystériami, ktorých súčasťou bolo pitie vína s odkazom na mytologický príbeh o *Dionýzovom* zabití a znovuzrození (Jilek 2007, 85). Vzhľadom na chýbajúcu dedikáciu na *schole* s motívom tejto *cisty* však stále zostáva otázne, kto alebo komu táto stavba bola postavená, rovnako ako i to či táto konkrétna *schola* mohla v zmienených mystériách zohrávať špecifickú úlohu.

V prípade problematiky štruktúr typu *schola* je nutné zmieniť i stavebnú činnosť v rámci Pompejí, o ktorú sa zaslúžili vybrané osoby späté s výstavbou *schol*. Konkrétne ide o osobu kňaziek *Mamie* a *Eumachie*, *duumvir*ov *L. Sepunia Sandiliana* a *M. Herennia Epidiana* a *quinquennala* *Marca Tullia*. Je podivuhodné, že stavebná činnosť zmienených osôb je sústredená v oblasti pompejského fóra a ich stavby sú späté prevažne s cisárskym kultom. Na jednu stranu by výnimkou mohla byť stavba *horológia* na fóre pred chrámom *Apolóna*, o ktorú sa zaslúžili *duumviri* *L. Sepunius Sandilianus* a *M. Herennius Epidianus*, ako dokladá dochovaná inskripcia²¹. Výstavba tohto *horológia* mohla byť ukážkou vhodného daru bohovi *Apolónovi*, ktorý býva spájaný i so slnečnými božstvami *Helia* či *Sola* (Wilkinson 2017, 92). Na opačnú stranu bol však kult *Apolóna* v období *Augustovej* vlády spájaný s jeho osobou, keďže si ho *Augustus* vyvolil za osobné ochranné božstvo. Je teda otázne, či i výstavba tohto *horológia* nemohla predstavovať nepriamu podporu cisárskej rodiny. Podľa všetkého ale bola výstavba *scholy* s *horológiom* na Trojuholníkovom fóre

a výstavba *horologia* na fóre prejav *euergetismu* či dobrej vôle v prospech širokej verejnosti (Keegan – Sears – Laurence 2013, 94–95). Ďalšou verejnou stavbou v spojitosti so *scholami* je oltár *Genius Augusti*, ktorý dala na vlastné náklady postaviť kňažka *Mamia* (Cooley – Cooley 2013, 138). Išlo o stavbu štvorcového pôdorysu s centrálnym dvorom, uprostred ktorého sa nachádzal oltár a v zadnej časti bol navyše umiestnený malý italicický frontálny chrám (Dobbins 2008, 163). Výstavba tejto štruktúry býva datovaná do rozmedzia rokov 7–2 p.n.l. (Nissen 1877, 272). Táto stavba dostala svoje pomenovanie na základe dedikačného nápisu²², avšak skutočná dedikácia tohto komplexu zostáva neznáma. Na jednej strane prevláda argument, že išlo o chrám postavený za účelom uctievania kultu cisárskej rodiny. Proti tomuto tvrdeniu ale vyvstávajú pochybnosti, pretože v dobe prelomu letopočtu nebolo zvykom stavať chrámy dedikované cisárskemu kultu na území Talianska. Stavba takýchto chrámov síce prebiehala, ale výlučne na území provincií na upevnenie postavenia cisárskej rodiny, a to vždy v spojení s ďalším božstvom (Fishwick 1995, 19). Podľa Dobbinsa bol teda tento komplex postavený skôr za účelom uctievania *genia* kolónie *Augustani* (Dobbins 2008, 164). V tesnej blízkosti tohto komplexu stojí tzv. *Eumachina* budova, ktorá sa zaslúžila o jej výstavbu (Mau 1904, 110). Dedikácia²³ nájdená v dvoch exemplároch dokladá, že *Eumachia* dala tento komplex postaviť na vlastné náklady a dedikovala ju *Concordii Auguste* a *Pietas* (Dobbins 2008, 165). V postranných kolonádach tejto budovy sa nachádzali sochy hrdinov rímskej histórie, ako *Aenea* a *Romula*, spolu so sochami predstaviteľov významných osobností, medzi inými aj *Caesara* a *Augusta* (Will 1979, 38). Ústredná socha bohyně *Concordie Augusty* s rohom hojnosti sa nachádzala v najväčšom výklenku v zadnej časti komplexu (Richardson 1988, 198) a predlohou tejto sochy mala byť *Livia* (Will

1979, 39). Neďaleko tejto sochy bola nájdená i socha zobrazujúca samotnú *Eumachiu*, ktorú jej dali postaviť takzvaní *fulloni*²⁴ (Campbell 2015, 116), ako dokladá dedikačný nápis²⁵. Predmetom diskusie je účel a dátácia výstavby tejto budovy. Z hľadiska funkčnosti ju bádateľia označujú ako miesto určené na spracovanie vlny (Dobbins 2008, 167) alebo látok všeobecne (Mau 1904, 112). Mohlo ísť však aj o miesto, kde sa uskutočňoval obchod so zmiernenými látkami, ale i inými obchodnými komoditami (Richardson 1988, 198). Dátácia výstavby tejto budovy býva udávaná buď do obdobia vlády *Augusta*, konkrétne do roku 2–3 n.l. na základe podobnosti s *porticom*, ktorý sa nachádzal na *Augustovom* fóre v Ríme (Richardson 1988, 195–196), alebo do obdobia vlády cisára *Tiberia* (Mau 1904, 111). Posledná stavebná činnosť na fóre v kontexte pompejských schol je chrám *Fortuny Augusty*, ktorý dal na vlastné náklady postaviť *Marcus Tullius* (Ling 2008, 122). Typický italicický frontálny chrám s jedinou *cellou* (Zanker 1998, 83) bol dedikovaný kultu *Augusta* a bohyně *Fortuny* (Westfall 2008, 136). V rámci Pompejí ide o prvý a ojedinelý chrám dedikovaný cisárskemu kultu (Ling 2008, 122). Mimo tohto chrámu je s osobou *Marca Tullia* spojený i nález jazdeckej sochy muža odetého v tóge, ktorá sa našla v severnej časti fóra v blízkosti zmierneného chrámu *Fortuny Augusty* (Zanker 1998, 84). Vyvstáva však otázka o totožnosti vyobrazenej osoby. Podľa Welchovej táto socha nápadne pripomína osobu cisára *Tiberia*, avšak sama dodáva, že tento fakt môže byť spôsobený dobovou štylizáciou portrétov. Vzhľadom na fakt, že táto socha zobrazuje muža v strednom veku, Welchová dodáva, že môže ísť o zobrazenie samotného *Marca Tullia* (Welch 2008, 554). V prípade, že táto socha mohla zobrazovať *Marca Tullia*, je však otázne, či si dal túto sochu postaviť sám na upevnenie svojej moci v rámci mesta, alebo mu túto sochu dali postaviť *post mortem* na jeho počesť.

3.3. Datovanie schol

Ako je už naznačené vyššie, jedným z ďalších problematických aspektov v spojitosti s pompejskými *scholami* je ich datovanie. Najbežnejšie používaná dátácia všeobecne pre všetky štruktúry tohto typu je udávaná do obdobia vlády *Augusta* (27 p.n.l. – 14 n.l.) a *Tiberia* (14 n.l. – 37 n.l.) (Campbell 2015, 49). Ako je však možné vidieť v priloženej tabuľke (Tab. 1), i v tomto prípade sa názory bádateľov rozchádzajú. V kontexte datovania pompejských *schol* je však možné tieto štruktúry rozdeliť do dvoch kategórií, a to na tie, ktoré skutočne spadajú do časového rámca vlády *Augusta* a *Tiberia*, a potom na tie, o ktorých sa predpokladá, že mohli byť postavené až v neskoršom období počas vlády *Fláviuskej* dynastie.

Do prvej kategórie spadajú nasledovné *scholy*. Prvou je *schola* na Trojuholníkovom fóre, ktorú dali postaviť *duumviri L. Sepunius Sandilianus* a *M. Herennius Epidianus*. Podľa Richardsona by táto *schola* mohla byť datačne najstaršia a jej výstavbu časovo udáva do obdobia prechodu od republiky k cisárstvu, konkrétne do rozpätia rokov 30–20 p.n.l. Podľa neho výstavba tejto *scholy* prebiehala paralelne s výstavbou sochy *Marcella*, *Augustovho* synovca, ktorá sa taktiež nachádza na Trojuholníkovom fóre v blízkosti tejto *scholy* (Richardson 1988, 82). Ďalším exemplárom spadajúcim do tohto časového rámca je *schola Aula Veia* za Herkulánejskou bránou. Dátácia tejto *scholy* býva odvodzovaná od titulu *tribuna militia a/ab popula*, príznačného čisto pre dobu *Augustovej* vlády. Konkrétne datovanie tejto *scholy* je problematické vzhľadom na nedostatok informácií ohľadom osoby *Aula Veia*. Zatiaľ čo Campbellová datuje túto *scholu* tradične do rámca *Augustovej* vlády (27 p.n.l. – 14 n.l.) (Campbell 2015, 155), Kockel toto datovanie udáva medzi roky 20 p.n.l. – 20 n.l. Podľa neho smrť *Aula Veia* nastala až po *Tiberiovom* nástupe na trón (Kockel 1983, 53). Do podobného časového

rámca býva datovaná i *schola Marca Tullia*, ktorý rovnako ako *Aulus Veius* disponoval titulom *tribuna militia a/ab popula*. Podľa Campbellovej je túto *scholu* možné datovať do rozpätia rokov 27 p.n.l. – 1/2 n.l. (Campbell 2015, 300). Protiargument k tejto dátácii udáva Franklin na základe výstavby chrámu *Fortuny Augusty*, ktorý dal *Marcus Tullius* postaviť. Výstavba tohto chrámu je udávaná do roku 3 n.l. a z dochovaných inškripcií je známe, že *Marcus Tullius* v dobe dokončenia tohto chrámu ešte žil (Franklin 2001, 29). Samozrejme možnosť, že táto *schola* bola postavená ešte počas jeho života, je rovnako pravdepodobná. Ďalšou *scholou*, ktorá býva datovaná do tohto obdobia, je *schola Mamie* za Herkulánejskou bránou. Campbellová ju už tradične datuje do rokov 27 p.n.l. – 14 n.l. (Campbell 2015, 158), podobne i Kockel ju datuje do obdobia vlády *Augusta* a *Tiberia* (Kockel 1983, 58). Avšak podľa Borelliovej bola táto *schola* postavená až v rokoch 30–40 n.l. Odvodzuje ju od dátácie výstavby oltáru *Genia Augusty*, ktorá bola dokončená v rokoch 7–2 p.n.l. Podľa nej bola *Mamia* v tomto období na vrchole života a jej úmrtie nastalo až po smrti *Augusta* (Borelli 1937, 17). K podobnému názoru na základe rovnakého argumentu, aký predkladá Borelliová, sa prikláňa i Willová, ale výstavbu tejto *scholy* udáva do prvej štvrtiny 1. storočia n.l. (Will 1979, 37). Do obdobia prvých rokov n.l. spadá i hrobka *Eumachie* (Scott 2013, 91), podľa Campbellovej konkrétne do rozpätia rokov 1–30 n.l. (Campbell 2015, 259). Toto datovanie znovu odvodzuje od doby výstavby *Eumachinej* budovy na fóre, ktorá bola podľa nej dokončená v roku 7 n.l., v období vrcholu života *Eumachie* (Campbell 2015, 116–117). Posledná z pompejských *schol*, ktorá býva udávaná do časového rámca *Augustovej* vlády, je *schola Marca Alleia Minia* za Stabijskou bránou. V tomto prípade je dedikačný nápis umiestnený na *schole* jediný doklad života *M. Alleia Minia*, preto je bližšia dátácia nemožná. Približné datovanie tejto *scholy* je odvodené

na základe jej štylistického prevedenia, ktoré je nápadne podobné so *scholami Aula Veia* a *Mamie* za Herkulánejskou bránou (Campbell 2015, 302; Emmerson 2010, 78).

Ďalšou *scholou* v poradí, ktorá je problematická v otázke datovania, je *schola* dedikovaná *Arellii Tertulle* za Vesuvijskou bránou. Podľa epigrafického nápisu bola táto *schola* postavená až po smrti *Arellie* jej manželom *Veiom Frontom*, ktorá podľa Scotta nastala okolo roku 26 n.l. (Scott 2013, 89). Franklin však s týmto dátumom nesúhlasí a dobu jej smrti udáva o dekádu skôr. Tento argument opiera o dochované volebné nápisy *Veia Fronta*, ktorý v roku 26 n.l. už podľa všetkého úradoval vo funkcií *quinquenniala*, minimálne mal za sebou už úrad *duumvira*. Na tejto *schole* je však v spojitosti s *Veiom Frontom* zmienený iba titul *aedila*. Ak by bola táto *schola* postavená v tomto roku, jeho ďalšie tituly by boli na dedikačnom nápise pravdepodobne zmienené (Franklin 2004, 26). Na základe architektonického prídavku vo forme stĺpu argumentuje Spano protichodne a podľa jeho názoru sú *scholy Arellie Tertully* a *Aesquillie Polly* datačne mladšie. Podľa neho je prítomnosť stĺpu snahou o monumentálnejšie prevedenie štruktúry, ktoré je charakteristické až pre obdobie po vláde *Augusta* a to konkrétne pre obdobie vlády *Fláviouvcov* (Spano 1910, 406). Práve na základe prítomnosti stĺpu býva preto *schola Aesquillie Polly* za Nolskou bránou datovaná do obdobia vlády dynastie *Fláviouvcov* (Campbell 2015, 209), pričom podľa Richardsona bola výstavba tejto *scholy* dokončená až po ničivom zemetrasení v roku 62 n.l. (Richardson 1988, 365). Do rovnakého obdobia býva datovaná i *schola* bez dedikácie, ktorá sa nachádza v tesnej blízkosti *scholy Aesquillie Polly*, taktiež za Nolskou bránou. Podľa Richardsona nebola táto *schola* nikdy dokončená, čo dokladá i čerstvé rytie výzdoby oltára a nedokončený chodník (Richardson 1988, 365). Túto teóriu potvrdzuje i najnovší výskum Britskej školy v Ríme, ktorý na základe GPR

analýzy doložil, že južná časť bázy tejto *scholy* nebola dokončená alebo mohla byť v procese rekonštrukcie po silnom zemetrasení v roku 62 n.l. (Kay – Alapont – Albiach 2018, 416). Na druhú stranu neexistuje doklad, že by bola príľahlá *schola Aesquillie Polly* výrazne poškodená, čo môže znamenať, že výstavba tohto typu štruktúr nespadá výhradne do raného obdobia vlády julsko-klaudiovskej dynastie. Je teda možné skôr tvrdiť, že výstavba štruktúr typu *schola* začína v Pompejách v období prerodu republiky v princípát a že táto výstavba pokračovala až do osudného dňa, kedy Pompeje pochoval Vezuv.

3.4. Scholy v kontexte kultúrneho pôvodu osôb, ktorým boli dedikované alebo sa o ich výstavbu zaslúžili

V tejto podkapitole je v rámci možnosti v návaznosti na prvú časť práce ohľadom kultúrneho osídľovania Pompejí popísaný kultúrny pôvod osôb, ktoré sú spojené s výstavbou *schol*. Popis osôb je rozdelený na základe príslušnosti ku gréckemu, etruskému, kampánskemu či latinskému kultúrnemu pôvodu. Bohužiaľ žiadny z dochovaných nápisov, či už priamo na *scholách* alebo celoplošne v Pompejách nezmieňujú konkrétny kultúrny pôvod daných osôb. Táto časť preto vychádza primárne zo sekundárnej literatúry novodobých bádateľov a z moderných prosopografických analýz. V kontexte pompejských *schol* je jediným potomkom gréckych kolonistov *Eumachia*. Rod *Eumachie* patril v období výstavby *Eumachinej* hrobky k starému kampánskemu rodu gréckeho pôvodu (*Castrén* 1975, 165), ktorý na územie Neapolského zálivu prišiel v 6. storočí p.n.l. (*Will* 1979, 37). Medzi osoby s etruským pôvodom patril *Aulus Veius* a *Veius Frontus*. Prítomnosť rodu *Veii* v Pompejách siaha do obdobia republiky (*Franklin* 2004, 21) a podľa *Maiuriho cognomen Veii* odkazuje na rodinu etruského *gentilicia*, ktorá až do obdo-

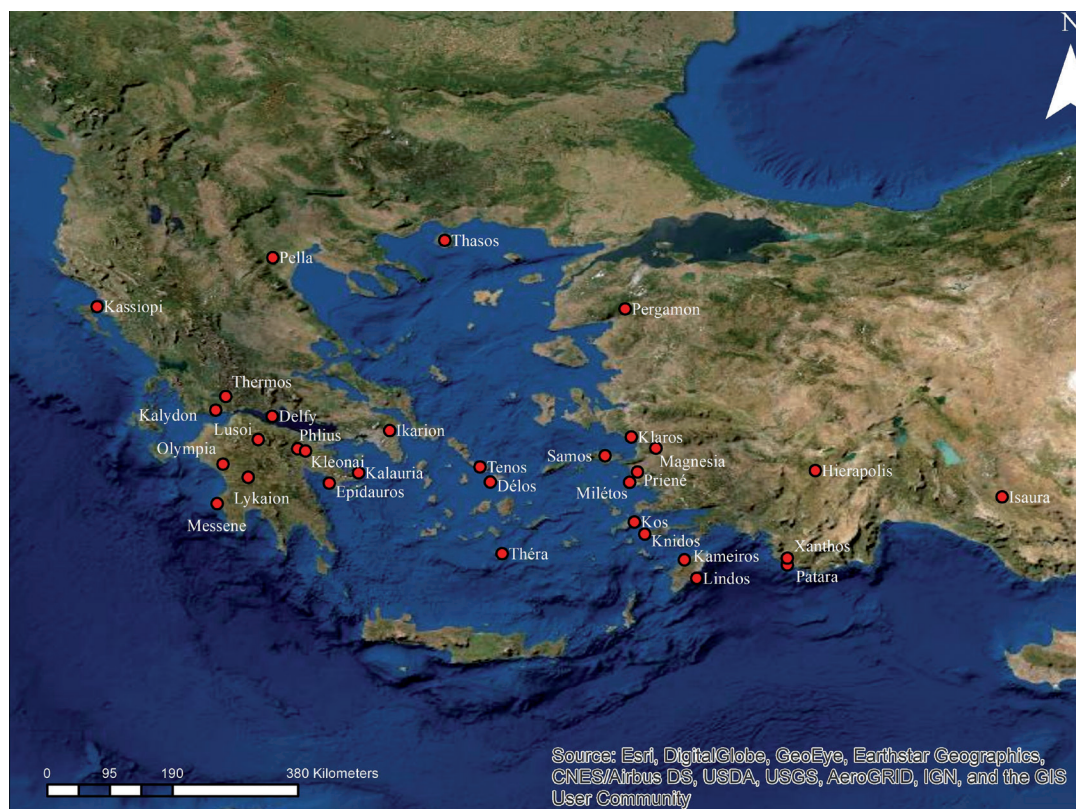
bia romanizácie Etrúrie ovládala etruské mesto Veje (*Maiuri 1960*, 309). Do skupiny potomkov s latinským kultúrnym pôvodom patrí *Marcus Tullius*. Podľa Reinforda pochádzala rodina *Tullii* priamo z Ríma a do Pompej sa tento rod dostal po občianskej vojne v roku 80 p.n.l. (*Reinford 2011*, 18). Po dobytí Pompej a usadení veteránov sa tu rod *Tullii* zaradil k pompejskej aristokracii a príslušníci tohto rodu tu krátko nato začali vykonávať úradnícke funkcie (*Wilkinson 2017*, 43). Najväčšie zastúpenie v kontexte pompejských *schol* majú osoby s originálnym kampánskym kultúrnym pôvodom. Do tejto skupiny patrí oskánsky rod *Herenii* (*Adams 2003*, 124), ktorého potomkami bol *M. Herennius Epidianus* a *N. Herennius Celsus*. Ďalšou osobou oskánskeho pôvodu mala byť kňažka *Mamia*. Usudzuje sa, že jej rodina ovládala Pompeje a Herkuláneum až do dobytia Pompej v roku 80 p.n.l. (*Will 1979*, 37), avšak i potom si staré oskánsko-samntistické rodiny ponechávajú svoju moc a naďalej vykonávajú verejné úradnícke funkcie (*Descoedres 2008*, 16). Poslednou predstaviteľkou v spojitosti so *scholami*, ktorej pôvod je udávaný ako kampánsky, je *Arellia Tertulla* z rodu *Arelliov* (*Nonnis – Ricci 1999*, 44). Nevyjasnený kultúrny pôvod tak zostáva v spojitosti s osobou *L. Sepunia Sandiliana*, *Aesquillie Polly* a *M. Alleia Minia*.

4. Vybrané príklady *exedier* z obdobia helenizmu vo východnom Stredomorí

Ako predlohou pompejských *schol* z hľadiska formy týchto štruktúr bývajú udávané polkruhové alebo rektangulárne štruktúry známe ako *exedry* z obdobia neskej klasickej, helenizmu a neskôr i doby rímskej, ktoré sa vo veľkom počte nachádzajú vo východnom Stredomorí (Obr. 11). Tieto *exedry* vyhotovené prevažne z monolitu alebo z niekoľkých kamenných blokov, sú

tvorom a ich umiestnením na vyvýšenej báze či pódiu totožné s pompejskými *scholami*. Ich výskyt na jednotlivých lokalitách je ale na rozdiel od Pompej nielen v urbánnom a funerálnom priestore ale i v rámci posvätných okrskov. Ako exemplár môže poslúžiť napríklad *exedra* z 3. storočia p.n.l. v Labraunde, ktorá sa nachádzala v blízkosti chrámu *Dia* (*Hellström 2007*, 106–107). Príkladom využívania *exedier* v rozdielnom kontexte na nekropolách je lokalita *Patara* na území antickej *Lýkie* (*Aktaş 2008*, 235). Na nej boli nájdené monolitické *exedry* v tvare polkruhu s pohrebnou urnou vytesanou taktiež z kameňa, ktorá bola umiestnená nad operadlom (Obr. 12) (*Aktaş 2008*, 244). Výskyt *exedier* na nekropolách však nie je obmedzený iba na funerálny kontext. Takéto *exedry* sa tu vyskytujú i na hlavných cestách, ktoré lemovali nekropole. Oveľa častejší je výskyt *exedier* určených na odpočinok v rámci urbánneho alebo sakrálneho priestoru v mestách a v posvätných okrskoch. Najpočetnejšie zastúpenie *exedier* býva v rámci miest, kde sa tieto štruktúry nachádzajú prevažne v okolí *agory* a pozdĺž ciest, ktoré smerovali na *akropolu* a *agoru*. V rámci posvätných okrskov je tieto *exedry* možné lokalizovať opäť pozdĺž procesných ciest (*Dillon 2010*, 32). Tieto *exedry* tu bývali stavané nielen na popud konkrétnej *polis*, ale i súkromnými osobami, ktoré väčšinou, rovnako ako i v prípade Pompej, patrili k vládnucej elite v danom meste (*Kristensen 2018*, 92). V súvislosti s výstavbou *exedier*, ktoré boli financované súkromnými osobami, je potrebné zmieniť častý fenomén, ktorý sa v Pompejách neobjavuje. Ide o sochy umiestnené na operadle *exedier* zobrazujúce členov rodiny, ktorí sa zaslúžili o ich výstavbu. Tieto sochy bývali zhotovované predovšetkým z bronzu a kameňa a okrem heroizovaného zobrazenia danej rodiny sa tu nachádzali i mytologické scenérie (*Neumann 2011*, 309). V období helenizmu však sú stavané i *exedry* na popud kráľov za propagandistickým účelom. Príkladom takýchto

Obr. 11: Grafické znázornenie výskytu exedier v období helenizmu a doby rímskej vo východnom Stredomorí.

Fig. 11: Graphic representation of the occurrence of exedrae in the Hellenistic and Roman periods in the Eastern Mediterranean.

exedier je *exedra Atalla I.*, ktorý dal po víťazstve nad Galmi postaviť *exedru* na *Apolónovom* okrsku v Delfách (Stillwell 2017, 265), alebo *exedra Atalla II.*, ktorý ju dal postaviť v blízkosti Pergamonského oltáru po nástupe na trón v roku 159 p.n.l. (Borelli 1937, 37–38). Okrem zmienených *exedier* z obdobia helenizmu sa vo východnom Stredomorí nachádzajú i *exedry* z doby rímskej, ktoré tu bývali stavané taktiež za propagandistickým účelom. Stavba týchto *exedier* je spojená napríklad s postavou cisára *Trajána*, ktorý dáva v Pergamone postaviť chrám zvaný *Trajaneum* a v jeho tesnej blízkosti dve *exedry* určené na odpočinok (Nohlen 2011, 162). Jeho príklad nasleduje i cisár *Hadrián*, ktorý sa v roku 125 n.l.

zaslúžil o výstavbu tzv. *Exedry Hadrianeí* na *Apolónovom* okrsku v Delfách (Swain 1991, 322).

Diskusia

Vzhľadom na nemalý výskyt *exedier* určených na odpočinok vo východnom Stredomorí je zrejmé, že prebratie tohto architektonického motívu v Pompejách prišlo z oblasti východu ríše. Postupná helenizácia Rímskeho impéria je mimo iného dobre viditeľná i v architektonickom usporiadaní Kapitulu a Palatinu v Ríme, ktorý nápadne pripomína terasovitý plán helenistického Pergamonu

Obr. 12: Exedra s pohrebnou urnou na nekropole v Teimusse. Zdroj: Aktaş 2008.

Fig. 12: Exedra with a cinerary urn in the necropolis of Teimussa (Aktaş 2008).

(Viscogliosi 2019, 92). Inšpiráciu pergamskou architektúrou alebo helenistickou architektúrou všeobecne je možné vidieť i na príklade pompejských *schol*. Je však podivuhodné, že *scholy* začínajú byť v Pompejách stavané až v *augustovskom* období, a že sa tu táto myšlienka neuchytila už v predchádzajúcom období počas republiky. Nízky počet *schol* v Pompejách je rovnako otáznym vzhľadom na fakt, že v helenistických mestách vo východnom Stredomorí bývajú tieto *exedry* stavané vo veľkom počte v rámci jedného mesta či posvätného okrsku, väčšinou v počte desiatok *exedier*. Je zrejmé, že pompejské *scholy* slúžili predovšetkým ako komemoratívne stavby, ktoré

oslavovali jedincov, ktorým boli dedikované alebo sa o ich výstavbu zaslúžili. Komemorácia konkrétnych osôb ale nemohla byť daná iba na základe ich stavebnej činnosti v meste, keďže z jedenástich osôb, ktoré sú spojené so *scholami*, je iba u štyroch doložená stavebná činnosť. Až do prípadných nálezov, ktoré by túto otázku v budúcnosti zodpovedali tak zostáva otáznou, čím sa zvyšné osoby zaslúžili o to, aby im z poverenia rady *decuriones* boli tieto *scholy* postavené. S ohľadom na rodové rozloženie je zrejmé, že výstavba *schol* nebola vyčlenená len pre mužských členov pompejskej aristokracie, ale že problematika týchto štruktúr sa týka i žien. V prípade *scholy Arellie*

Tertully a *Aesquillie Polly*, je otázne, či nemôže ísť predovšetkým o komemoratívny pamätník, ktorý oslavuje život a funkcie ich manželov, *Veia Fronta* a *N. Herennia Celsa*, alebo či sa svojím spoločenským postavením či verejnou činnosťou sami zaslúžili o výstavbu týchto štruktúr z poverenia rady *decuriones*. Otázka ale vyvstáva pri samotnom uložení ostatkov spomínaných osôb. Je možné sa hypoteticky domnievať, že tieto ostatky mohli byť uložené v hrobkách jednotlivých rodov, alebo že tieto osoby patrili do konkrétneho funerálneho spolku. Členstvo vo funerálnych spolkoch však býva spájané s menej majetnými občanmi Rímskej ríše. Otázkou teda je, kde sú dotyčné osoby spojené so *scholami* vôbec pochované, keďže dodnes nebol nájdený jediný hrob – s výnimkou monumentálnej hrobky *Eumachie*, ktorý by dokazoval prítomnosť uloženia ostatkov jedinej z týchto osôb. Práve v kontexte *schol* ako komemoratívnych stavieb je v porovnaní s helenistickými *exedrami* znovu podivuhodná odchýlka vo veci samotnej výzdoby týchto štruktúr. Zatiaľ čo na východe ríše bolo bežné umiestňovanie heroizovaných sôch konkrétnych rodín občas s prídavným mytologickým výjavom na operadlách *exedier*, v Pompejách tento výzdobný motív absolútne chýba.

Záver

V otázke kultúrneho osídľovania Pompejí je zrejme, že toto antické mesto možno považovať za rímske v pravom slova zmysle len necelé dve storočia pred výbuchom *Vezuvu*. Multikulturalita tohto osídlenia je na základe archeologických a epigrafických nálezov badateľná i na sklonku existencie Pompejí. V kontexte pompejských *schol* je zodpovedanie otázok položených v úvode práce značne komplikované. Spoločným prvkom týchto štruktúr v rámci Pompejí je ich umiestnenie na prominentných miestach v tesnej blízkosti mestských brán²⁶ a výstavba nariadená z poverenia rady *decuriones*. V kontexte osôb spojených s výstavbou *schol* je jediným spoločným prvkom ich aristokratické zázemie a výkonné funkcie v kontexte riadenia mesta. Vzhľadom na chýbajúce dôkazy uloženia ostatkov zosnulých²⁷ je potrebné prestať pomenovávať tieto štruktúry ako hrobky. Vhodnejším názvom pre tieto štruktúry je v tom prípade komemoratívna stavba alebo funerálny pamätník oslavujúci život, verejné funkcie či činnosť zosnulých v rámci mesta. Ohľadom datácie je otázne, či je možné udávať výstavbu týchto štruktúr do *augustovského* obdobia, vzhľadom na exempláre, ktoré mohli byť hypoteticky datačne mladšie a spadať až do *fláviovského* obdobia.

- 1) Sčítanie ľudu a súpisu majetku, na základe ktorého boli občania revidovaní do jednotlivých majetkových skupín (*Franklin 2008*, 522).
- 2) Liv. IX.38.
- 3) Strab. V.4.
- 4) Plin. HN.III.9.
- 5) Zmienené diela Strabóna, Livia vyšli až na prelome letopočtov (*Svoboda 1973*, 348; 589) v období predrodu rímskej republiky v cisárstvo (obdobie zvané ako raný principát), zatiaľ čo dielo Plinia st. vyšlo až v 70tych rokoch n.l. (*Conte 2003*, 442) v období vlády dynastie *Fláviovcov*. V tomto období patria Pompeje pod rímsku ríšu a obyvateľstvo je už z väčšej časti latinizované. Je teda diskutabilné do akej miery je možné považovať tieto zdroje za hodnoverné.
- 6) Obrazové doplnenie tejto typológie bohužiaľ nebude prítomné z dôvodu nekvalitného prevedenia v originálnom článku. Grafické znázornenie tejto typológie je možné dohľadať v článku od Lydy Borelli, ktorý je uvedený v bibliografii alebo v autorkinej diplomovej práci, str. 23 [Molnárová, M. 2019: Polkruhové

štruktúry typu *schola* v Pompejách a vybrané paralely vo východnom Stredomorí (Magisterská práca). Masarykova Univerzita v Brne, Filozofická fakulta, Ústav archeológie a muzeológie, Katedra klasickej archeológie].

- 7) Borelliová zaraďuje túto *scholu* až do druhého typu, avšak je otázne, či by práve vzhľadom na prítomnosť zadného murovaného obkolesenia spolu so susednou *scholou Marca Tullia* nemala táto *schola* patriť do prvého typu. Na tejto *schole* ale chýba centrálny zadný výstupok.
- 8) V ostatných prípadoch boli dedikačné nápisy vytesané do mramorovej dosky, ktorá bola umiestnená na *schole* alebo v jej tesnej blízkosti.
- 9) Radenie tejto *scholy* do druhej typologickej skupiny je ale otázne, viď poznámka č. 10.
- 10) V kontexte centrálného zadného výstupku ide o *scholu Marca Tullia*, ohľadom zadného obkolesenia ide znovu o *scholu Marca Tullia* a *scholu Marca Alleia Minia* za Stabijskou bránou a v kontexte priehlbiny uprostred priesečnice ide o *scholu Mamie* za Herkulánejskou bránou a opäť o *scholu Marca Alleia Minia*.
- 11) Ground Penetrating Radar.
- 12) [Ar]elliae N(umeri) f(illiae) Tertullae / Vei Frontonis Huic decurion(es) / locum sepulturae post mortem / dederunt et funus ex p(ecunia) p(ublica) / decre(verunt) (*Spano 1910*, 405).
- 13) L(ucius) Sepunius L(ucii) filius Sandilianus / M(arcus) Herennius A(uli) f(ilius) Epidianus / duovir(e) i(ure) d(icundo) sc(h)ol(am) et horol(ogium) / d(e) s(ua) p(ecunia) f(aciendum) c(uraverunt) (*CIL X 831*).
- 14) N(umerius) Herennius N(umeri) f(ilius) Men(enia) / Celsus d(uo) v(ir) i(ure) d(icundo) iter(um) prae-fectus) / (fabr(orum) / Aesquilliae C(ai) f(iliae) Pollae / uxori. Vixit annos XXII. / Locus sepulturae publice datus / d(ecreto) d(ecurionum) (*Spano 1910*, 390).
- 15) M(arco) Alleio Q(uinti) f(ilio) Men(enia tribu) Minio II v(iro) i(ure) d(icundo) locus sepulturae publice datus ex d(ecreto) d(ecurionum) (*Vivanet 1899*, 280).
- 16) A(ulo) Veio M(arci) f(ilio) Ilvir(o) i(ure) d(icundo) / iter(um) quinq(uennali) trib(uno) / milit(um) ab popul(o) ex d(ecreto) d(ecurionum) (*CIL X 996*).
- 17) M(arco) Tullio / M(arci) F(ilio) / ex d(ecreto) d(ecurionum) (*Campbell 2015*, 300).
- 18) M(arcus) Tullius (M)arci f(ilius) d(uum) v(ir) i(ure) d(icundo) ter(tium) quinq(uennalis) augur tr(ibunus) mil(itumu) / apop(ulo) aedem Fortunae August(ae) solo et peq(unia) sua (*CIL X 820*).
- 19) Manželom *Arellie Tertully* bol *Veius Frontus* a manželom *Aesquillie Polly* bol *Numerius Herennius Celsus*.
- 20) M[am?]miae P(ubli) f(iliae) sacerdoti publicae locus sepultur(ae) datus decurionum decreto (*CIL X 998*).
- 21) L(ucius) Sepunius L(uci) f(ilius) / Sandilianus / M(arcus) Herennius A(uli) f(ilius) / Eidianus / duovir(i) i(ure) d(icundo) / d(e) s(ua) p(ecunia) f(aciendum) c(uraverunt) (*CIL X 802*).
- 22) M(amia) P(ubl(i)) f(ilia) sacerdos public(a) geni[(o) Aug(usti) s]olo et pec[un]ia sua] (*CIL X 816*).
- 23) Eumachia L(uci) f(ilia) sacerdos publ(ica) nomine suo et / M(arci) Numistri Frontonis fili(i) chalcidicum cryptam porticus Concordiae / Augustae pietati sua pecunia fecit eademque dedicavit (*CIL X 810, 811*).
- 24) Osoby, ktoré sa živili čistením prádla.
- 25) Eumachiae L(uci) f(iliae) / sacerdoti publ(icae) / fullones (*CIL X 813*).
- 26) S výnimkou *scholy* na Trojuholníkovom fóre, ktorá je v rámci mestskej zástavby.
- 27) S výnimkou hrobky *Eumachie*.

Bibliografia

Antické pramene:

- Strabón V, 4* (Geógrafia). Hamilton, H. C. – Falconer, W. 1903, London.
- Plinius, N. H. III, 9* (Naturalis Historia). Bostock, J. – Riley, H. T. 1855, London.
- Livius IX, 38* (Ab Urbe Condita). Foster, B. O. 1926, London.
- Adams, J. N. 2003: Bilingualism and the Latin Language. Cambridge.
- Aktaş, Ş. 2008: Tombs of the Exedra Type and Evidence from the Pataran Examples, Adalya No. XI, 235–262.
- Allison, P. M. 2001: Placing Individuals: Pompeian Epigraphy in Context, Journal of Mediterranean Archaeology vol. 14, 53–74.
- Astour, M. C. 1985: Ancient Greek Civilization in Southern Italy, Journal of Aesthetic Education vol. 19, 23–37.
- Bartoněk, A. 1975: Greek dialects of ancient Apennine peninsula. In: Češka, J. (ed.), Classica atque mediaevalia Jaroslava Ludvíkovského octogenario oblata. Brno, 17–36.
- Borrelli, L. 1937: Le tombe di Pompei a schola semi-circolare. Napoli.
- Bradley, P. 2013: Cities of Vesuvius: Pompeii and Herculaneum. Cambridge.
- Campbell, V. L. 2015: The Tombs of Pompeii. Organization, Space and Society. New York.
- Carpiceci, A. C. 1979: Pompeii 2000 years ago. Florence.
- Carrington, R. C. 1932: The Etruscans and Pompeii, Antiquity vol. 6, 5–23.
- Castrén, P. 1975: Ordo Populusque Pompeianus. Polity and Society in Roman Pompeii. Rome.
- Conte, G. B. 2003: Dějiny římské literatury. Praha.
- Cooley, A. E. – Cooley, M. G. L. 2004: Pompeii: A Sourcebook. London & New York.
- Cooley, A. E. – Cooley, M. G. L. 2013: Pompeii and Herculaneum: A Sourcebook. London & New York.
- Descoedres, J – P. 2008: History and Historical Sources. In: Foss, P. – Dobbins, J. J. (eds.), The World of Pompeii. London & New York, 9–27.
- Dillon, S. 2010: The Female Portrait Statue in the Greek World. Cambridge.
- Dobbins, J. J. 2008: The forum and its dependencies. In: Foss, P. – Dobbins, J. J. (eds.), The World of Pompeii. London & New York, 150–183.
- Dyer, T. H. 1870: Pompeii. Its History, Buildings and Antiquities. New York.
- Emmerson, L. C. 2010: Reconstructing the Funerary Landscape at Pompeii's Porta Stabia, Rivista di Studi Pompeiani vol. 21, 77–86.
- Fiorelli, G. 1875: Descrizione di Pompei. Napoli.
- Fishwick, D. 1995: The inscription of Mamia again: the cult of the Genius Augusti and the temple of the imperial cult on the Forum of Pompeii, Epigraphica vol. 57, 17–38.
- Franklin, J. L. 2001: Pompeii Difficile Est: Studies in the Political Life of Imperial Pompeii. Michigan.
- Franklin, J. 2008: Epigraphy and Society. In: Foss, P. – Dobbins, J. J. (eds.), The Lost World of Pompeii. London & New York, 518–525.
- Franklin, J. L. 2004: Fragmented Pompeian Prosopography: The Etncing and Frustrating Veii, The Classical World vol. 98, No. 1, 21–29.
- Giuntoli, S. 1989: Art and History of Pompeii. Florencia.
- Gordon, M. L. 1927: The Ordo of Pompeii, The Journal of Roman Studies vol. 17, 165–183.
- Hellström P., 2007: Labraunda. Karya Zeus Labraundos Kutsal Alanı Gezi Rehberi. Istanbul
- Henderson, T. K. 2014: Constructing an Oscan Cityscape: Pompeii and the Eituns Inscription. Urban Dreams and Realities in Antiquity, Remains and Representations of the Ancient City vol. 375, 99–120.
- James, S. L. – Dillon, S. 2015: A Companion to Women in the Ancient World. Chichester, West Sussex.
- Jashemski, W. F. 2002: The Natural History of Pompeii. Cambridge & New York.
- Jílek, J. 2007: Několik poznámek ke skyfům typu Meroe z Krakovan-Stráží a Ostrovan. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, M řada archeologická roč. 54–55 2005–2006. Brno, 75–103.
- Kay, S. – Martin, L.A. – Albiach, R. 2018: Investigation the archaeology of death at Pompeii. The necropolis and fugitives of the Nolan Gate. In: Antropologia e Archeologia a Confronto: Archeologia e Antropologia della Morte. 1. La regola dell'eccezione. Atti dell'Incontro Internazionale di studi. Roma, 413–424.

- Kay, S. – Martin, L. A. – Albiach, R. 2017: Pompeii: Porta Nola Necropolis Project (Comune di Pompei, Provincia di Napoli, Regione Campania), Papers of the British School at Rome vol. 85, 324–327.
- Kockel, V. 1983: Die Grabbauten vor dem Herkulaner Tor in Pompeji. Mainz am Rhein.
- Kristensen, T. M. 2018: Mobile situations: Exedrae as stages of gathering in Greek sanctuaries, *World Archaeology* vol. 50, 86–99.
- Ling, R. 2008: Development of Pompeii's public landscape in the Roman period. In: Foss, P. – Dobbins, J. J. (eds.), *The World of Pompeii*. London & New York, 119–128.
- Mackenzie, W. M. 1910: Pompeii. London.
- Maiuri A., 1960: Pompei. *Enciclopedia dell'Arte Antica, Classica e Orientale* vol. 6, Rome.
- Maiuri, A. 1978: Pompeii. Rome.
- Mau, A. 1890: Scavi fuori porta Stabiana, Scavi di Pompeii, 277–284.
- Mau, A. 1904: Pompeii: It's Life and Art. New York.
- Mommsen, Th. 1883: *Corpus Inscriptionum Latinarum* vol. X.I. Berolini.
- Neumann, S. 2011: Steinerne Sitzbänke und prachtvolle Räume – Exedren in hellenistischen Pergamon. In: von Grüßinger, R. – Kästner, V. – Scholl, A. (ed.), *Pergamon – Panorama der antiken Metropole*. Berlin, 309–311.
- Nissen, H. 1877: *Pompeianische Studien zur Städtekunde des Altertums*. Leipzig.
- Nohlen, K. 2011: Ein Tempel für den Kaiserkult – Das Trajaneum von Pergamon. In: von Grüßinger, R. – Kästner, V. – Scholl, A. (ed.), *Pergamon – Panorama der antiken Metropole*. Berlin, 159–173.
- Nonnis, D., – Ricci, C. 1999: Vectigalia municipali ed epigrafia: un caso dall'Hirpinia. Il capitolo delle entrate nelle finanze municipali in Occidente ed in Oriente. In: *Actes de la Xe Rencontre franco-italienner sur l'épigraphie du monde romain* (Rome, mai 1996), *Collection de l'École française de Rome* vol. 256. Rome, 41–59.
- Reinfjord, K. 2011: Communicating Conspicuous Consumption in Roman Pompeii, *Rivista di Studi Pompeiani* vol. 22, 15–24.
- Richardson, L. 1988: *Pompeii. An Architectural History*. Baltimore & London.
- Scott, M. 2013: *Space and Society in the Greek and Roman Worlds*. Cambridge.
- Sears, G. – Keegan, P. – Lawrence, R. 2013: *Written Space in the Latin West, 200 BC to AD 300*. London & New York.
- Spano, G. 1910: Scavo nel giardino annesso alla tomba di M. Tullio, fuori Porta di Stabia, *Notizie degli Scavi di Antichità* vol. VII, 567–569.
- Spano, G. 1910: Relazione degli scavi eseguiti negli anni 1908 e 1909, *Notizie degli scavi di Antichità* vol. VII, 376–399.
- Spano, G. 1910: Scavi fuori Porta del Vesuvio, *Notizie degli Scavi di Antichità* vol. VII, 399–416.
- Stillwell, R. 2017: *The Princeton Encyclopedia of Classical Sites*. Princeton.
- Švoboda, L. 1973: *Encyklopedie Antiky*. Praha.
- Swain, S. 1991: Plutarch, Hadrian and Delphi, *Zeitschrift für Alte Geschichte* vol. 40, 318–330.
- Tartaron, T. F. 2014: Cross-Cultural Interaction in the Greek World: Culture Contact Issues and Theories. In: Smith C. (ed.), *Encyclopedia of Global Archaeology*. New York, 1804–1821.
- Viscogliosi, A. 2019: From Pergamon to Rome and from Rome to Pergamon: A Very Fruitful Architectural Gift. In: Hemingway, S. – Karoglou, K. (eds.), *Art of the Hellenistic Kingdoms: From Pergamon to Rome*. New York, 91–98.
- Vivanet, F. 1889: Pompei. In *Notizie degli Scavi di Antichità*, vol XXIII, 278–281.
- Ward, R. B. 1998: The Public Priestess of Pompeii, *The Early Church in Its Context* vol. 90, 318–334.
- Welch, K. E. 2008: Pompeian men and women in portrait sculpture. In: Foss, P. – Dobbins, J. J. (eds.), *The World of Pompeii*. London & New York, 550–584.
- Westfall, C. W. 2008: Urban planning, roads, street and neighborhoods. In: Foss, P. – Dobbins, J. J. (eds.), *The World of Pompeii*. London & New York, 129–139.
- Wilkinson P. 2017: *Pompeii: An Archaeological Guide*. London & New York.
- Will, E. L. 1979: Women in Pompeii, *Archaeology*, vol. 32, 34–43.
- Zanker, P. 1998: *Pompeii: Public and Private Life*. Cambridge.

Schola-type structures in Pompeii – a symbol and display of the power of pompeian aristocracy on the examples of structures designed for rest

The presented article deals with the semi-circular *schola*-type structures in Pompeii which, from a functional point of view, served to rest. Attention is paid to people who were associated with the construction of these structures, particularly to their cultural origin, possible building activity and public offices held by these persons. The introductory chapter describes the historical and cultural development in the Gulf of Naples and Pompeii on the basis of preserved archaeological and epigraphic evidence. This part of the text elucidates how this area has been colonised by the population from Greece, Etruria and the inland of Campania. The aim of this chapter was to point out the multiculturalism of Pompeii during its development, which was still visible at the end of the town's existence. It is obvious that after the one or the other party has lost the fight for dominance and the defeated population was expelled, none of the above-mentioned cultures has moved completely out of this territory. The main chapter, which was dedicated to *schola*-type structures, was divided into several thematic areas, addressing the problems of

classification of *scholae* as tombs and the problems of their dating. This part is followed by a subchapter dealing with individual public offices of persons related to Pompeian *scholae*. The offices can be divided by family affiliation into magisterial offices held by men and by wives to whom *scholae* were dedicated by their husbands, and offices of public priestesses held by other women. The main chapter ends with a description of cultural origin of individual persons whose family affiliation and cultural origin are known. This part of the text is focused on the division of persons according to Greek, Etruscan, Campanian, Latin or unknown cultural origin. The last chapter deals with *exedrae*, which are supposed to have inspired the Pompeian *scholae*. It briefly describes selected examples of *exedrae* from the Hellenistic and Roman periods in the Eastern Mediterranean. Focus is laid on Hellenistic *exedrae* and their placement in funerary, urban or sacred areas. The text gives examples from the Hellenistic and Roman periods, which provided for the propaganda of individual kings and emperors who sponsored their construction.

Mgr. Miriam Molnářová

• Ústav archeologie a muzeologie,
Filozofická fakulta, Masarykova univerzita,
A. Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika
428633@mail.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.